

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра економічної географії та екологічного менеджменту

**Особливості діяльності позашкільної освіти як
складової частини системи освіти України
в сучасних умовах
(на прикладі Глибоцької ТГ Чернівецької області)**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 602 групи
Куделько Софія Георгіївна

Керівник:

доктор педагогічних наук,
професор **Чубрей О.С.**

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № _____ від „_____” _____ 2023 р.
зав. кафедри _____ проф. Руденко В.П.*

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Куделько С.Г. Особливості діяльності позашкільної освіти як складової частини системи освіти України в сучасних умовах (на прикладі Глибоцької ТГ Чернівецької області)

Випускна кваліфікаційна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.07 «Середня освіта (географія)». – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2023.

У науковому дослідженні визначено сутність та мету діяльності позашкільної освіти; виявлено особливості розвитку позашкільної освіти в Україні в умовах війни; проаналізовано структуру та особливості діяльності Глибоцького центру туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій, Глибоцького будинку творчості дітей і юнацтва та Глибоцького дитячо-юнацької спортивної школи на сучасному етапі; розкрито основні напрямки діяльності кожного позашкільного закладу освіти; виявити проблеми та перспективи розвитку позашкільної освіти на сучасному етапі.

Ключові слова: позашкільна освіта, війна, позашкільний заклад, структура закладу, напрями діяльності, сучасна освіта.

**ПЕРЕКЛАДИ ЦЮ АНОТАЦІЮ АНГЛІЙСЬКОЮ І ВСТАВ ЗАМІСТЬ
ЧЕРВОНОГО ТЕКСТУ**

АНОТАЦІЯ

Куделько С.Г. Особливості діяльності позашкільної освіти як складової частини системи освіти України в сучасних умовах (на прикладі Глибоцької ТГ Чернівецької області)

Випускна кваліфікаційна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.07 «Середня освіта (географія)». – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2023.

У науковому дослідженні визначено сутність та мету діяльності позашкільної освіти; виявлено особливості розвитку позашкільної освіти в Україні в умовах війни; проаналізовано структуру та особливості діяльності Глибоцького центру туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій, Глибоцького будинку творчості дітей і юнацтва та Глибоцького дитячо-юнацької спортивної школи на сучасному етапі; розкрито основні напрямки діяльності кожного позашкільного закладу освіти; виявити проблеми та перспективи розвитку позашкільної освіти на сучасному етапі.

Ключові слова: позашкільна освіта, війна, позашкільний заклад, структура закладу, напрями діяльності, сучасна освіта.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ С. Г. Куделько
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1 Сутність позашкільної освіти як складової частини системи освіти України.....	6
1.2 Основні напрями та зміст позашкільної освіти	8
1.3 Структура позашкільної освіти в Україні.....	10
Висновки до першого розділу.....	14
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	15
2.1. Стан позашкільної освіти в умовах воєнного стану.....	15
2.2.1 Обсяги руйнувань та пошкоджень	15
2.2.2 Здобувачі позашкільної освіти	16
2.2.3. Кадрове забезпечення системи позашкільної освіти в умовах воєнного стану	18
2. 2. Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти в умовах воєнного стану.....	18
Висновки до другого розділу.....	24
РОЗДІЛ III. ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА В ГЛИБОЦЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТРУКТУРА ТА АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ.....	25
3.1 Глибоцький районний центру туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді	25

3.1.1 Історія створення та основні завдання Глибоцького ЦТКСЕУМ..	25
3.1.2 Основні напрямки роботи Глибоцького центру туризму та краєзнавства.....	28
3.2 Характеристика діяльності Глибоцького будинку творчості дітей та юнацтва.....	42
3.2.1 Основні напрями діяльності закладу.....	42
3.2.2 Аналіз гурткової роботи комунального закладу Глибоцького БТДЮ	51
3.3 Глибоцька дитячо-юнацька спортивна школа: аналіз діяльності.....	59
Висновки до третього розділу.....	63
РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕАП.....	65
4.1 Проблеми розвитку позашкільної освіти	65
4.2 Перспективи діяльності позашкільних навчальних закладів.....	71
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	3

ВСТУП

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України існує потреба в більш ефективному використанні виховного потенціалу навчальних закладів, спрямованого на розвиток особистості. У зв'язку із соціальним запитом на освіту, що характеризується практичною спрямованістю та широким спектром можливостей для творчої самореалізації особистості, важливого значення набуває оптимізація процедури організації навчально-виховної та розвивальної діяльності в позашкільних навчальних закладах.

Організація освітньої діяльності в позашкільних навчальних закладах передбачає об'єднання цілей і завдань освіти, виховання та розвитку. Їх реалізація уможлиблюється дотриманням вимог до якості освіти, визначених сучасними інтеграційними процесами в європейському освітньому просторі, та побудовою навчально-виховного процесу в контексті реалізації принципів соціалізації та гуманізації позашкільної освіти і виховання.

З огляду на цю актуальність, **метою даного дослідження є** аналіз діяльності позашкільних закладів освіти як складової частини системи освіти України в сучасних умовах на прикладі Глибоцької ТГ Чернівецької області

Для досягнення мети дослідження було вирішено такі завдання:

- визначити сутність діяльності позашкільної освіти;
- виявити особливості розвитку позашкільної освіти в Україні в умовах війни;
- дослідити структуру та особливості діяльності Глибоцького центру туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій, Глибоцького будинку творчості дітей та юнацтва та Глибоцького дитячо-юнацької спортивної школи на сучасному етапі;
- розкрити основні напрямки діяльності кожного позашкільного закладу освіти;
- визначити проблеми та перспективи розвитку позашкільної освіти на сучасному етапі.

Об'єктом дослідження є система позашкільної освіти Глибоцької ТГ Чернівецької області

Предметом магістерської роботи є аналіз діяльності позашкільної освіти в сучасних умовах на прикладі Глибоцької ТГ Чернівецької області.

Для вирішення поставлених завдань було використано такі методи дослідження: історичний метод, загальногеографічний метод, індуктивний та дедуктивний метод, метод аналізу об'єктів-аналогів, статистичний метод. Крім вищезазначених методів наукового дослідження були використані такі методи: балансовий метод, метод індукції (перенесення знань з відомих об'єктів на невідомі), метод формалізації (відображення змісту, структури і функції) та порівняльно-географічний метод (типізація, узагальнення і прогнозування).

Над темою працювали такі провідні вчені, як Г.П. Пустовіт, В.Г. Кремень, Р.А. Науменко, В.В. Вербицький, Л.В. Тихенко, В.І. Луговий, В.Є. Берека та О.В. Биковська.

Інформаційною базою магістерської роботи є результати спостереження та аналізу нормативно-правових актів у галузі освіти в Україні, державних цільових програм, концепції розвитку позашкільної освіти, а також документи та атестаційні матеріали Центрального спортивного центру дітей та юнацтва м. Глибока та Дитячо-юнацької спортивної школи м. Глибока.

Практичне значення одержаних результатів полягає в удосконаленні механізмів управління системою закладів позашкільної освіти, виявленні перспективних напрямів їх діяльності та розробці рекомендацій щодо розвитку нових напрямів діяльності з пошуку, виявлення, розвитку та підтримки талановитої молоді засобами позашкільної освіти.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 51 найменувань та 10 додатків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Сутність позашкільної освіти як складової частини системи освіти України

У нових умовах ринкових відносин, соціально-економічних реформ, демократизації суспільства та гуманізації освіти зростає попит молоді та їхніх батьків на додаткові освітні послуги, який можна задовольнити, використовуючи соціально-виховні можливості позашкільної освіти.

Характер розвитку позашкільної освіти як складової системи освіти України визначається специфічними умовами її функціонування: диференціацією, динамізмом, гнучкістю, мобільністю, варіативністю та доступністю.

Позашкільна освіта - це безперервний процес. Він послідовно переходить від одного етапу до іншого, від створення сприятливих умов для творчої діяльності дітей і підлітків до забезпечення їх співпраці у творчому процесі та самостійної творчості, що формує індивідуальну потребу в подальшому творчому сприйнятті світу.

Зміст позашкільної освіти та розвитку ґрунтується на інших принципах, ніж у базовій та професійно-технічній освіті. Ці принципи є особистими замовленнями дітей та їхніх батьків. Ці замовлення постійно розвиваються і змінюються, що є причиною постійного динамізму, нестандартності та різноманітності освіти на цьому рівні.

Характерною особливістю процесу позашкільної освіти є проектування освітніх методів і технологій, які допомагають дітям зорієнтуватися і самореалізуватися у складному, багатогранному соціокультурному контексті.

Позашкільна освіта та виховання вважається найбільш демократичним і гнучким засобом співпраці сім'ї у вихованні та розвитку дітей і підлітків, що здійснюється в рамках відкритої системи соціалізації, в установах, покликаних сприяти соціальній адаптації особистості в реальному житті. Форми і методи навчання та виховання, тематика наукових досліджень, навчальні програми,

спецкурси та послідовність їх засвоєння визначаються з урахуванням вікових особливостей, здібностей та інтелектуальних можливостей особистості.

Система позашкільної освіти і виховання ґрунтується на сутнісно визначених традиціях виховання особистості - суспільних і родинних цінностях, ідеях, поглядах і переконаннях, створених представниками різних етнічних спільнот України, позашкільними навчальними закладами, іншими навчальними закладами в позаурочний час, дитячими та молодіжними організаціями, житловими масивами, підприємствами підприємствах, а також творчими об'єднаннями в різних організаціях та установах.

Основною метою позашкільної освіти та виховання є створення умов для творчого, інтелектуального, психічного та фізичного розвитку дітей і підлітків у вільний від навчання час шляхом залучення їх до наукової, експериментальної, дослідницької, технічної, проектної, художньої, декоративно-ужиткової, прикладної, еколого-натуралістичної, туристсько-краєзнавчої діяльності, шляхом задоволення їхніх освітніх потреб та підготовки молоді до життя в умовах переходу до ринкової економіки, запровадження якісно нових форм і методів організації позашкільного життя. [33]

Організація позашкільної діяльності учнівської та студентської молоді є одним із резервів підвищення якості та інтенсивності розв'язання проблем суспільства в галузі освіти. Основними питаннями позашкільної освіти та розвитку є

- формування соціального та громадського досвіду особистості;
- розвиток, стимулювання та реалізація духовного і творчого потенціалу особистості
- створення системи виявлення, розвитку та підтримки юних талантів і обдарувань з метою формування творчої та наукової еліти в різних сферах суспільного життя;
- прилучення до особистісно значущих соціокультурних цінностей, які не можуть бути реалізовані системою базової освіти
- задовольнити потреби у професійному самовизначенні;

- забезпечити соціальний та освітній захист неповнолітніх; організувати дозвілля;
- розвиток психологічних і фізичних ресурсів, зміцнення здоров'я та підтримання високої працездатності протягом усього періоду навчання;
- виховання волевих якостей, формування позитивного ставлення до життя, здорового способу життя засобами фізичної культури і спорту.

1.2 Основні напрями та зміст позашкільної освіти

Зміст української освітньої діяльності спрямований на формування системи компетентностей особистості та загальнолюдських цінностей. Такий підхід реалізується через позашкільну освіту за різними напрямами та через вільний вибір дитиною видів діяльності.

Навчально-виховний процес у позашкільних закладах здійснюється за такими напрямами:

- Соціокультурний - надання можливості дитині утвердитися як особистості шляхом залучення її до системи суспільних відносин, підвищення її престижу та авторитету, виконання різноманітних соціальних ролей та раннього залучення до вирішення трудових, соціально-політичних і моральних проблем суспільства.

- Художньо-естетичне виховання - забезпечення художньо-естетичного виховання, розвиток особистості, здатної до саморозвитку та самовдосконалення, формування художньо-естетичної культури на основі кращих національних та світових культурних надбань, сприяння розвитку навичок, що примножують культурно-мистецькі традиції народу.

- Дослідження та експерименти - залучати дітей та молодь до науково-дослідницької діяльності, поширювати наукові знання та перетворювати їх на інструмент творчого пізнання світу.

- Наука і технології - задовольнити потреби молоді у вдосконаленні освіти, яка формує у дітей та молоді технічні та технологічні знання, розширює їхній технологічний кругозір та реалізує їхні компетенції через вивчення основ інформатики та комп'ютеризації, проектування, експериментальну та винахідницьку

діяльність, пошук і розвиток навичок, технологічне моделювання, дизайн тощо. Цілі проекту полягають у наступному.

- Екологія та природничі науки - пізнання навколишнього середовища (природного та соціального), усвідомлення себе частиною природи, можливість постійного спілкування з природою, формування екологічної культури особистості, набуття навичок та досвіду вирішення екологічних проблем, передбачення можливих наслідків власної діяльності зі зміни природи, практична охорона навколишнього середовища, участь у природоохоронній діяльності. практичної природоохоронної діяльності, участі в природоохоронних заходах.

- Туризм і краєзнавство - брати активну участь у туристично-краєзнавчій діяльності, вивчати і досліджувати знання про складну генетичну картину життя певного регіону, вивчати окремі географічні об'єкти і явища суспільного життя в їх природному та історичному аспектах, формувати фізично здорову і духовно розвинену особистість.

- Фізкультурно-оздоровча - забезпечує науково обґрунтовану рухову активність молоді, формування навичок здорового способу життя як невід'ємної складової загальної культури особистості, набуття сукупності знань про людину, повноцінний фізичний і психічний розвиток, формування фізичних здібностей, зміцнення здоров'я та гармонії тіла і духу.

- Військово-патріотичне виховання має на меті формування громадян, розвиток високих духовних якостей і патріотизму, глибокої громадянської відповідальності за долю українського народу та нації, підготовку молодого покоління до військової служби.

- Дозвілля та відпочинок - організація культурного дозвілля дітей та молоді, забезпечення спілкування з однолітками в різних формах ігрової та дозвіллевої діяльності, зміцнення психологічного здоров'я та зняття розумового і фізичного напруження. [33]

Така діяльність має створювати умови для професійної орієнтації та самовизначення особистості, починаючи від формування стійкої мотивації до самореалізації у професійній діяльності, підготовки молоді до професійної

трансформації та адаптації до умов ринкової економіки.

1.3 Структура позашкільної освіти в Україні

Позашкільна освіта є складовою системи безперервної освіти, визначеної Конституцією України, Законами України "Про освіту" та "Про позашкільну освіту", яка спрямована на розвиток здібностей і талантів вихованців, учнівської та студентської молоді, задоволення їхніх інтересів, духовних запитів і професійного самовизначення.

Структура позашкільної освіти та розвитку включає:

- заклади позашкільної освіти (тобто середні загальноосвітні навчальні заклади, ліцеї, гімназії, комбіновані навчально-виховні комплекси, професійно-технічні училища, технікуми, вищі навчальні заклади тощо);

- клуби та об'єднання за місцем проживання, незалежно від форм власності та підпорядкування;

- культурно-освітні заклади, заклади фізичної культури і спорту, заклади фізичної культури і спорту, інші заклади, установи різних галузей

- різноманітні асоціації, фонди та товариства [33].

Основні завдання позашкільної освіти та розвитку реалізуються різними типами позашкільних закладів: палаци, центри, будинки, станції дитячої та юнацької творчості, дитячі та юнацькі клуби, дитячо-юнацькі спортивні та музичні школи, школи мистецтв, студії, бібліотеки, заклади оздоровлення та відпочинку та інші заклади різних форм власності здійснюють.

Перелік закладів позашкільної освіти є дуже широким і гнучким, що дає можливість подальшого вдосконалення мережі відповідно до сучасних вимог та актуальних потреб суспільства, дітей та молоді.

Позашкільні навчальні заклади можуть функціонувати як загальноосвітні або спеціалізовані навчальні заклади, залежно від їх концепції, змісту, напряму діяльності, матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення, регіонального розташування та соціальних особливостей. Пріоритети їх розвитку визначаються умовами та можливостями регіону.

Статус позашкільних навчальних закладів визначається державним рішенням та у партнерстві з органами управління освітою:

- державний;
- обласний;
- місцевий;

Їхній статус визначає сферу їхньої діяльності як інформаційних центрів, методичних центрів, організаційних центрів та центрів масових заходів.

Центри позашкільної освіти та розвитку організують навчально-виховний процес у різновікових та різностатевих учнівських колективах, використовуючи різноманітні форми і методи групової, індивідуальної та колективної роботи; реалізують зміст позашкільної освіти та розвитку шляхом впровадження гнучких програм і навчальних планів для трьох освітніх рівнів (початкового, основного та вищого).

Центри позашкільної освіти та розвитку, які також є загальноосвітніми школами, ліцеями, гімназіями тощо, входять до складу навчально-виховних комплексів, що гарантують наступність у здобутті загальної середньої освіти, позашкільної освіти та розвитку учнів у специфічних умовах.

Основні завдання позашкільної освіти та розвитку реалізуються через спільну роботу з театрами, філармоніями, засобами масової інформації, насамперед телебаченням, радіо, газетами і журналами, громадськими дитячими та молодіжними організаціями, творчими дитячими та молодіжними організаціями за місцем проживання, підприємствами, фондами та асоціаціями. Разом із закладами освіти ці організації реалізують державну політику у сфері освіти та сприяють гармонійному розвитку особистості. [34]

I. Науково-методичне та нормативно-правове забезпечення розвитку позашкільної освіти

Система позашкільної освіти та виховання відповідно до вимог Закону України "Про освіту", Закону України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" та Закону України "Основи законодавства про культуру" ґрунтується на нових концептуальних засадах і для відповідності сучасним вимогам

зміст, форми і методи системи потребують переорієнтації. Інструментами для цього є наступні:

- загальна стратегія розвитку національної системи позашкільної освіти та виховання, розробка політики та нормативно-правових актів, що гарантують умови функціонування закладів позашкільної освіти;

- програмно-методичне забезпечення процесу позашкільної освіти; розробка диференційованих і варіативних програм; навчально-методичного забезпечення для реалізації потенціалу дітей і підлітків, набуття ними загальнолюдських цінностей та професійного самовизначення

- розробка та підтримка інноваційних освітніх технологій, дослідницько-експериментальної роботи, педагогічного дизайну, спрямованих на розвиток сучасних моделей закладів позашкільної освіти;

- розробка тематичних освітніх програм, що сприяють оновленню змісту позашкільної освіти та виховання;

- створення умов для розвитку інноваційних типів позашкільних навчальних закладів. Забезпечення індивідуалізованої основи позашкільної освіти та виховання, використання можливостей вільного часу та задоволення потреб конкретних дітей;

- розроблення наукових засад оновлення та реформування позашкільної освіти і виховання; створення наукових центрів (інститутів, кафедр, кабінетів) на базі провідних науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів країни;

- висвітлення в засобах масової інформації проблем позашкільної освіти та виховання, подальше підвищення її ролі та престижу в особистісному розвитку української молоді.

II. Кадрове забезпечення:

- комплексне дослідження потреб педагогічних кадрів у позашкільних закладах;

- залучення ключових фахівців різних професій у цій сфері та активізація їхньої діяльності;

- розробку міждисциплінарних програм для підготовки фахівців, які працюють у закладах позашкільної освіти;

- створення системи перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів закладів позашкільної освіти;
- розробка нормативно-правової бази щодо підвищення статусу педагогічних працівників закладів позашкільної освіти та забезпечення їх соціального захисту;
- створення регіональних та міжрегіональних програм, творчих лабораторій та експериментальних майданчиків;
- видання загальнодержавного науково-методичного журналу з проблем позашкільної освіти та виховання дітей тощо.

III. Організаційне забезпечення

Подальший розвиток позашкільної освіти та виховання потребує реалізації наступних заходів:

- збереження та оптимізація мережі закладів позашкільної освіти різних типів і форм власності та зміцнення їх матеріально-технічної бази;
- надання позашкільним навчальним закладам можливості користуватися спортивними, культурними, оздоровчими та іншими об'єктами безоплатно або на пільгових умовах для організації навчально-виховних та масових заходів, спрямованих на дітей та молодь [30].

Висновки до першого розділу

Закон "Про позашкільну освіту" визначає позашкільні навчальні заклади як складові системи позашкільної освіти, що надають знання, формують уміння і навички за інтересами, задовольняють потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальному, духовному і фізичному розвитку, готують до активної професійної та громадської діяльності, створюють умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань. Термін "позашкільна освіта" визначається як складова системи позашкільної освіти, що організовує змістовне дозвілля відповідно до здібностей, талантів і стану здоров'я дітей, учнівської та студентської молоді.

З аналізу даних про діяльність позашкільних навчальних закладів випливає, що основними сутнісними характеристиками позашкільних навчальних закладів як локальної освітньої системи є наступні.

- Цілісність - ступінь сформованості, що визначається організаційними та управлінськими засадами діяльності;
- Відкритість - встановлення адміністративних, партнерських та соціальних зв'язків;
- Концептуальність - сформованість концепції функціонування та розвитку відповідно до статусу, рівня підпорядкування та напрямку освітньої діяльності;
- Стабільність - стійкість до змін умов функціонування та розвитку, креативність, доцільність, ефективність впроваджуваних змін.

Незалежно від сфери освітньої діяльності, спільною рисою вищих навчальних закладів як цілісної освітньої системи є їхня спрямованість на виховання інтелектуально, соціально і фізично розвиненої особистості, підготовку її до життя в сучасному суспільстві.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Стан позашкільної освіти в умовах воєнного стану

2.1.1 Обсяги руйнувань та пошкоджень

Від початку військового вторгнення російської федерації в Україну Міністерство освіти і науки України працює над організацією позашкільної освіти, яка відіграє важливу роль у забезпеченні психологічної рівноваги, організації змістовного дозвілля учнівської та студентської молоді в позаурочний час, сприянні розвитку творчих здібностей, розширенні та поглибленні знань школярів. Проєкт працює над цим. Незважаючи на введення воєнного стану, заклади позашкільної освіти (ЗПО) по всій Україні активно працюють над створенням усіх можливих умов для здобуття позашкільної освіти дітьми з родин, умови життя яких ускладнила війна.

Згідно з офіційною статистикою, станом на 1 січня 2022 року в системі МОН налічувалося 1 263 заклади освіти: 998 спеціалізованих та 265 загальноосвітніх, які відвідували 1 015 000 дітей. У системі МОН працює майже 64 000 гуртків та майже 31 000 педагогів.

З початку російського військового вторгнення в Україну було зруйновано дев'ять та пошкоджено 51 заклад освіти (станом на 1 серпня 2022 року). Найбільше постраждали заклади освіти в Харківській, Луганській, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській та Сумській областях.

Деякі заклади (наприклад, у Донецькій, Луганській, Запорізькій, Харківській, Чернігівській, Миколаївській та Дніпропетровській областях) були змушені призупинити свою діяльність через бойові дії та тимчасову окупацію.

Деякі установи були змушені евакуювати своїх співробітників та майно в інші регіони України через бойові дії. Зокрема, Луганський обласний центр дитячо-юнацького туризму і краєзнавства, Донецький обласний центр дитячо-юнацького туризму і краєзнавства та Херсонський обласний центр дитячо-юнацького туризму і краєзнавства переїхали до Кропивницького, Донецький обласний центр дитячо-

юнацької техніки та творчості - до Дніпра, Луганський обласний центр дитячо-юнацької еколого-натуралістичної творчості до Полтави, Луганський обласний центр дитячо-юнацької еколого-натуралістичної творчості - до Дніпра.

Більшість закладів освіти на тимчасово окупованих територіях та в районах активних бойових дій організують дистанційну роботу з учнями, а педагоги цих закладів на волонтерських засадах працюють з дітьми, які постраждали внаслідок бойових дій або переживають стрес від міграції.

Розширюється спектр заходів, які проводять навчальні заклади західних областей України (Закарпатської, Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Хмельницької та Чернівецької). Окрім надання позашкільної освіти дітям та організації змістовного дозвілля, навчальні заклади надають потужну психологічну та соціальну підтримку дітям та їхнім сім'ям, переміщеним із зон конфлікту.

З метою забезпечення освітнього процесу в ЗЗСО в умовах воєнного стану Міністерство освіти і науки України надіслало листи до обласних та Київського міського департаментів освіти і науки (управлінь) (№ 1/3544-22 від 18 березня 2022 року, № 1/4142-22 від 14 квітня 2022 року та № 1/8507 від 27 липня 2022 року (№ - 22)).

Крім того, спостерігаються негативні процеси, такі як зменшення кількості учнів та працівників загальноосвітніх навчальних закладів у зв'язку з їхнім виїздом з України та тимчасовою окупацією окремих територій.

Міністерство також занепокоєне тенденцією поступового скорочення мережі загальноосвітніх навчальних закладів, що має значний вплив на зменшення права дітей на позашкільну освіту. На цьому тлі викликають занепокоєння заходи, що вживаються муніципалітетами Ужгорода і Павлограда та обласною радою Хмельницького щодо оптимізації мережі ЗЗСО.

2.1.2 Здобувачі позашкільної освіти

Згідно з офіційною статистикою, станом на 1 січня 2022 року в позашкільних закладах системи МОН працювало близько 64 000 гуртків, які відвідували 1 015 000 дітей. Із загальної кількості вихованців 6 085 - діти-сироти та діти, позбавлені

батьківського піклування, 9 094 - діти з особливими освітніми потребами та 30 500 - з малозабезпечених сімей.

Відповідно до наказу Державної наукової установи "Інститут модернізації змісту освіти" від 16 червня 2021 року № 56 "Про проведення опитування щодо розвитку позашкільної освіти" у 2021 та 2022 роках було проведено таке опитування у передвоєнний період та підготовлено звіт. Зокрема, респондентам моніторингового опитування (викладачам закладів ПТО) було поставлено запитання про вплив їхнього навчання в закладах ПТО на вибір майбутньої професії. На думку 62,6% респондентів, щонайменше 20% студентів/учнів/слухачів цих закладів обрали майбутню професію на основі результатів навчання, 26,3% - від 20 до 40%, 7,4% - від 40 до 60% і 3,7% - понад 60% (рис. 1). Таким чином, значна частина учнів ЗЗСО обирає майбутню професію під впливом знань і навичок, отриманих у закладах поза школою.

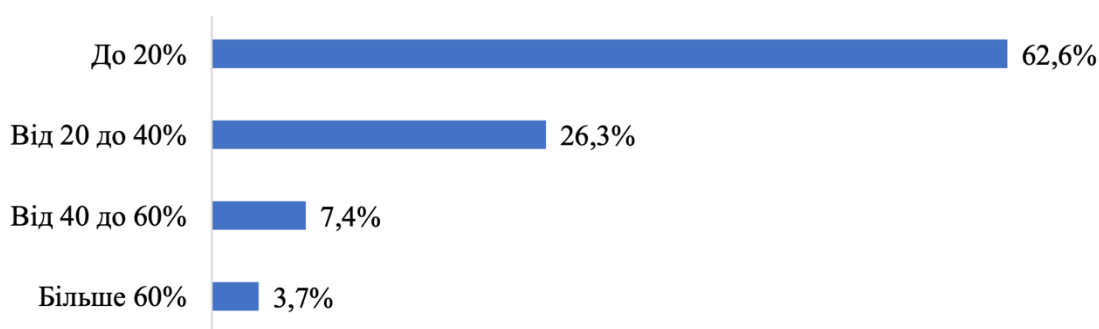

Рис. 1. Частка вихованців/учнів/слухачів закладів позашкільної освіти, які обрали фах відповідно до результатів навчання в ЗПО

Побудовано за оперативними даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Після початку бойових дій на території України багато дітей та їхніх родин мігрували до західних областей України та за кордон. На територіях, де бойові дії не велися, ЗНЗ продовжували надавати позашкільну освіту місцевим дітям молодшого шкільного віку та дітям з внутрішньо переміщених сімей.

За оперативною інформацією з різних регіонів, більшість працюючих вчителів здійснювали навчання за дистанційною або змішаною формою. В умовах воєнного стану зросло навантаження на заклади позашкільної освіти західних областей (Закарпатська, Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська, Хмельницька та Чернівецька), які надають освіту в офлайн-форматі. Як зазначалося вище, ці заклади

надають не лише традиційні освітні послуги, а й психологічну підтримку дітям, переміщеним із зони бойових дій, їхнім сім'ям та внутрішньо переміщеним особам. Міністерство освіти і науки України у співпраці з Інститутом модернізації змісту освіти розробило методичні рекомендації для вчителів "Перша психологічна допомога. Алгоритм дій".

2.1.3. Кадрове забезпечення системи позашкільної освіти в умовах воєнного стану

Війна в Україні призвела до значних кадрових змін:

- частина вчителів з районів, де велися або ведуться бойові дії, переїхала до західних областей України або за кордон, інші працевлаштувалися у віддалених від зони бойових дій регіонах;

- значна кількість працівників ЗНЗ з територій, де велися або ведуться бойові дії, продовжують працювати з учнями у віддалених районах, активно співпрацюючи з колегами в містах, куди вони були вимушені переїхати;

- працівники ЗНЗ у віддалених від лінії фронту районах не лише надають освітні послуги учням, а й забезпечують вкрай необхідну психологічну підтримку та змістовне дозвілля для дітей-переселенців.

У період воєнного стану працівники всіх спеціальностей навчальних закладів стали волонтерами та активно залучають дітей та учнів до своєї роботи. Вони плетуть маскувальні сітки, збирають допомогу для армії, чергують у волонтерському центрі.

2.2. Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти в умовах воєнного стану

З метою забезпечення організації роботи закладів позашкільної освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану Міністерство освіти і науки України надіслало департаменти (управління) освіти і науки обласних та Київської міської державних адміністрацій чіткі документи з ключових питань (№ 1/3544-22 від 18 березня 2022 року та від 14 квітня № 1/4142-22). Координація освітньої діяльності з

НВП у сільській місцевості здійснюється через державні центри позашкільної освіти.

Згідно з офіційною статистикою, станом на 1 січня 2022 року в системі МОН у ЗПО працювало близько 31 000 педагогічних працівників. З них 20,2 000 працюють у ЗЗСО на повну ставку, 10,5 000 - за сумісництвом і 30,7 000 залучені до освітнього процесу.

ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти" створила електронну сторінку "Позакласна робота: скарбниця досвіду" на допомогу працівникам ПТНЗ (доступна за посиланням: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/>).¹¹¹ [rozashkillia-skarbnychka-dosvidu/](https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkillia-skarbnychka-dosvidu/)), яка постійно оновлюється та доповнюється відповідними нормативно-правовими актами, інформаційними та довідковими матеріалами. Цей ресурс також допомагає вчителям загальноосвітніх навчальних закладів поширювати кращі практики залучення дітей до якісного та змістовного дозвілля.

В умовах воєнного стану заклади освіти надають психологічну підтримку дітям, організовують змістовне дозвілля та здійснюють національно-патріотичне виховання молоді. Більш доцільною є практика прямого та живого спілкування з дітьми, їхніми батьками та родинами. Педагоги позашкільної освіти запровадили відповідні нові форми роботи, адаптовані до сучасних умов. Вони проводять майстер-класи, вікторини, віртуальні подорожі, екскурсії, мультимедійні презентації, участь у проектах та дослідницькій діяльності тощо. Усі навчально-методичні матеріали, розроблені професорсько-викладацьким складом вищих навчальних закладів, знаходяться у вільному доступі на їхніх сайтах.

Зокрема, Український державний центр національно-патріотичного виховання і туризму учнівської молоді розробив контент для онлайн-курсів, організував майстер-класи та конкурси, виготовив необхідні методичні матеріали та підготував відео- та фотоілюстрації за різними напрямками. працівники, випускники та старшокласники туристичних та спортивних клубів допомагали організувати вишколи для підрозділів територіальної оборони та Збройних Сил України, ділилися навичками орієнтування на місцевості та подолання перешкод.

В умовах воєнного стану заклади освіти стали осередком національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання, а "Концепція національно-патріотичного виховання у системі освіти України", затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 6 червня 2022 року № 527 (зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України від 23 червня 2022 року № 586), стала основою для його реалізації. Вона була успішно реалізована, а діти та молодь активно залучалися до патріотичних заходів. Зокрема, з початку війни було організовано низку заходів. "День пам'яті та примирення", флешмоб "Єднаймося заради миру", кампанія "Діти за європейський вибір". Кампанія "Діти за європейський вибір.", Фестиваль творчості "Єврофест 2022" до Дня Європи, Дня матері, Дня батька, Всеукраїнський челендж "До перемоги" на підтримку українських захисників, Національний флешмоб "Сади для перемоги", акція "Повернись живим", фотоквест "Я крокую світом у вишиванці" до Всесвітнього дня вишиванки, онлайн-кампанія до Міжнародного дня друзів "Я крокую не один", акція "Я крокую не один. Я йду не один" та інші. Організовано Всеукраїнський конкурс есе на патріотичну та громадянську тематику "Ми єдині і сильні".

Важливою формою позакласної та позашкільної роботи з посилення національно-патріотичного виховання учнівської молоді стала Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра "Сокіл" ("Джура"). Фестиваль "Ватра", "Воїни: історія українського війська", "УПА - нескорена армія", "Козацтво - Гетьманщина", "Відун", чотириетапний конкурс на тему "Люди перших визвольних змагань", добрі справи "За перемогу" та "Станьмо всі на захист мальовничої України. До них відносяться звіти про. Організовано та проведено два фінальні етапи гри "Сокіл" (Джура) у різних форматах (в отарах та куренях) залежно від безпекової ситуації в навчальних закладах: I етап (райони, міста та ОТГ) та II етап (області та м. Київ). Наразі готується III етап (всеукраїнський).

Проведено Всеукраїнську краєзнавчу конференцію для учнівської молоді "Діти і війна: сучасні аспекти" в режимі онлайн та розпочато Всеукраїнську краєзнавчу акцію для учнівської молоді "У традиціях високої доблесті".

Філія Українського навчально-науково-культурного центру "Центральний табір туристсько-краєзнавчої роботи учнівської молоді" (ЦТТУМ) у Закарпатській області організувала комплексні заходи для внутрішньо переміщених осіб з Донецької, Луганської, Харківської, Київської областей та м. Києва. Зокрема, діти та батьки брали участь у лекціях та екскурсіях, навчаючи дітей різного віку базовим навичкам орієнтування на місцевості та елементам мистецтва подолання природних та імітованих перешкод.

Традиційно, незважаючи на війну, в регіонах почали діяти літні школи з різних дисциплін.

Національний центр малих академій наук України (НЦ МАНУ) спільно з Львівською обласною Малою академією наук (МАН) та Національним університетом "Львівська політехніка" відкрили Музей наукових інновацій у Львові.

Літні школи з хімії, біології, фізики, математики та STEM були організовані в західному регіоні України для учнів Малої академії наук та дітей різного віку з тимчасово окупованих територій.

У співпраці з Львівською Малою академією наук проведено Всеукраїнський конкурс юних дослідників імені Євгена Градиського "Кристали", перший етап Всеукраїнського інтерактивного конкурсу "Юні дослідники", Міжнародну науково-практичну конференцію учнів-членів Малої академії наук "Очима молоді в Україна".

Вперше проведено фінал Всеукраїнського конкурсу "Олімпіада українських геніїв" (GENIUS Olympiad Ukraine), в якому взяли участь 994 учні з усіх регіонів України. Учні Малої академії наук змагалися на Міжнародній олімпіаді з філософії в Португалії, де отримали спеціальний приз журі. Крім того, бізнес-інкубатор МАН організував українсько-фінляндську програму "Підготовка майбутніх підприємців України" для учнів 10-11 класів.

В рамках проекту "Лекції майбутнього" було організовано серію лекцій нобелівських лауреатів, а Мала академія започаткувала власне видавництво дитячої та підліткової науково-популярної літератури.

Після війни Інститут Манна дистанційно брав участь у Міжнародній науковій виставці TISF на Тайвані, Технологічній виставці MTE в Малайзії та Міжнародній науковій виставці MILSET Asia (MILSET Expo).

З метою подальшого розвитку наукових досліджень у сфері позашкільної освіти та музейної педагогіки МАН співпрацює з Європейською асоціацією наукових центрів і музеїв (ECSITE). Ведуться переговори про надання безкоштовних тематичних пересувних виставок, окремих наукових експонатів та мобільної лабораторії для створення оригінальних інтерактивних експонатів.

Ведуться переговори, і вже отримано попередню згоду на співпрацю з Польщею, Німеччиною, Данією, Фінляндією, Францією, Бельгією та Нідерландами.

Впроваджуються нові форми роботи у позашкільних закладах еколого-натуралістичної освіти, такі як Віртуальний інтерактивний музей "Екобіосистеми" та Net Art (віртуальний) музей злочинів, скоєних російською державою під час військової агресії проти суверенної держави Україна.

Національний еколого-натуралістичний центр (НЕНЦ) запустив телеграм-канал у соціальних мережах "NENC Remote" (https://t.me/s/education_nenc), на якому розміщені навчальні матеріали для учнів. Учні НЕНЦ мають можливість брати участь як у дистанційних, так і в очних заняттях разом з батьками, а кожен клас. Вчителі спільно організовують сімейні заняття, майстер-класи та екскурсії. Наскрізна навчальна програма для позакласної роботи з основ здоров'я "Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій" (https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/navchalna_programa.pdf.)

Як новий підхід до синології розроблено програму підготовки "Юних кінологів-рятувальників". Поза межами шкіл у навчальних закладах діють хостели для тварин і рослин, міні-притулки для загублених тварин та зоокуточки для дітей.

Українська команда взяла участь у світовому фіналі конкурсу комп'ютерних проєктів INFOMATRIX 2022 у Мексиці, здобувши 14 медалей: п'ять бронзових, три срібні, чотири золоті та дві платинові медалі.

Український державний центр позашкільної освіти (УДЦПО) організував дитяче онлайн-радіо "Паляниця", яке транслює аудіозаписи виступів вихованців закладів позашкільної освіти та відеоуроки педагогів цих закладів. Триває проект ITalent зі збору відеоматеріалів на підтримку військових, волонтерів та вимушених переселенців. Створено всеукраїнський відеохаб "Позашкілля - моє місце", де на YouTube-каналі транслюються короткі тематичні відеоролики українських позашкільників.

Проведено низку зустрічей координатора студентської профспілки з волонтерами міжнародного молодіжного руху "School Recycling World" та Всеукраїнського молодіжного руху "Let's do it Ukraine" з метою запуску цифрового соціального проекту з прибирання та пакування сміття. Лідери Студентської спілки взяли участь у парламентському освітньому занятті "Мій парламент: розуміння та вплив", організованому Освітнім центром Верховної Ради України. З нагоди Дня захисту дітей за підтримки Міністерства освіти і науки України та Програми USAID "Рада: нове покоління" у Верховній Раді України відбувся Всеукраїнський Форум "Ми - діти України, сильної країни".

Також постійно працює безкоштовна онлайн-школа для дітей з вивчення основ програмування на Java; викладачі Лабораторії історичної реконструкції УДЦПО постійно залучені до волонтерської роботи із забезпечення внутрішньо переміщених осіб одягом, продуктами харчування та медикаментами.

Висновки до розділу 2

Як новий підхід до синології було розроблено навчальну програму для молодих кінологів-рятувальників. За межами школи є гуртожиток для тварин і рослин, міні-притулок для загублених тварин та зоокуточок для дітей.

Українська команда взяла участь у світовому фіналі конкурсу комп'ютерних проєктів INFOMATRIX 2022 у Мексиці, завоювавши 14 медалей, серед яких п'ять бронзових, три срібні, чотири золоті та дві платинові медалі.

Український державний центр позашкільної освіти (УДЦПО) організував дитяче онлайн-радіо "Паряниця", яке транслювало записи виступів вихованців позашкільних навчальних закладів та відеоуроки педагогів позашкільних навчальних закладів. Реалізується проєкт ITalent зі збору відеоматеріалів на підтримку військових, волонтерів та внутрішньо переміщених осіб. Створено всеукраїнський відеохаб "Позашкілля - моє місце", на YouTube-каналі УЦОЯО транслюються тематичні короткометражні відеоролики українських дітей, які перебувають поза школою.

Проведено низку зустрічей координаторів учнівських профспілок з волонтерами міжнародного молодіжного руху "School Recycling World" та всеукраїнського молодіжного руху "Let's do it Ukraine" з метою запуску проєкту цифрового суспільства зі збору та упаковки відходів. Лідери студентських профспілок взяли участь у парламентській освітній сесії "Мій парламент: розуміння та вплив", організованій Освітнім центром Апарату Верховної Ради України. З нагоди Дня захисту дітей за підтримки Міністерства освіти і науки України та Програми USAID "Рада: нова генерація" Верховна Рада України організувала Всеукраїнський форум "Ми - діти України, сильної країни".

Також на постійній основі працює безкоштовна онлайн-школа, де діти можуть вивчати основи програмування на Java; викладачі Інституту історії та реконструкції УДМСУ постійно беруть участь у волонтерській роботі, надаючи одяг, продукти харчування та медикаменти внутрішньо переміщеним особам.

РОЗДІЛ III. ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА В ГЛИБОЦЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТРУКТУРА ТА АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1 Глибоцький районний центр туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді

3.1.1 Історія створення та основні завдання Глибоцького ЦТКСЕУМ.

Розвиток туризму і краєзнавства в загальноосвітніх навчальних закладах Глибоцького району отримав потужний поштовх від створеного в 1991 році районного Центру туризму і екскурсій учнівської молоді (з 2003 року - Центр туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді).

За 32 роки своєї діяльності він зробив значний внесок у розвиток туристсько-краєзнавчої роботи в Глибоцькому районі та став лідером позашкільної освіти в Чернівецькій області та в Україні.

Глибоцький районний відділ освіти надає інформаційно-методичну підтримку навчальним закладам району щодо визначення пріоритетних напрямів розвитку та координації туристсько-спортивної та краєзнавчої діяльності, організації очних та заочних масових заходів, впровадження форм і методів туристсько-краєзнавчої роботи з учнівською молоддю в практику навчально-виховної діяльності. Це завдання було покладено на Центр. З роками ця діяльність набула системного та динамічного характеру.

Реалізація державної політики у сфері освіти засобами туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій; сприяння зміцненню здоров'я учнівської молоді, організації змістовного дозвілля та відпочинку, вихованню громадян України, формуванню в учнівської молоді національної свідомості, патріотизму, активної громадянської позиції, соціального і громадського досвіду, розвитку в учнівської молоді рідного

краю. Основним завданням Центру є створення умов для активного вивчення історії, географії та етнографії рідного краю і довкілля та набуття практичних навичок.

Центр має власний статут, який базується на Конституції України, Законі України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про позашкільну освіту", "Про спорт", "Про туризм", "Про оздоровлення та відпочинок дітей", Конвенції ООН про права дитини, Положеннях про позашкільні навчальні заклади, центри, будинки, клуби, бюро туризму, краєзнавства, спорту, дитячо-юнацького туризму та інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність закладів позашкільної освіти.

Центри надають освітні послуги на позашкільному рівні за такими напрямками

1. туристсько-краєзнавчий
2. фізична культура і спорт
3. оздоровлення та відпочинку.

Відповідно до своїх статутних повноважень, Центр туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді м. Глибока здійснює свою діяльність у таких напрямках:

1. навчально-методична робота
2. просвітницька діяльність
3. організаційно-масова робота
4. екскурсійно-рекреаційна робота
5. музейна діяльність
6. господарська діяльність
7. виробничо-комерційна госпрозрахункова діяльність
8. клубна діяльність.

Організація центру відповідає вимогам статуту, реаліям та перспективам розвитку закладу. Центр має такі відділи:

- Навчально-методичний та краєзнавчий відділи;
- відділ спорту і туризму, організації та проведення масових заходів
- Екскурсійно-музейний відділ
- Центр дитячого туризму "Веселка";

- Відділ економіки та бухгалтерського обліку
- Відділ виробничо-комерційної самостійності;
- Туристсько-освітній оздоровчий табір "Веселка".
- Туристично-спортивний клуб "Меридіан".

З метою посилення ролі позашкільної освіти у навчально-виховному процесі, активізації краєзнавчо-пошукової роботи, забезпечення вільної творчості дітей, їх інтелектуального, духовного і фізичного розвитку, доступу до позашкільної освіти та реалізації права на освіту була розроблена "Програма розвитку туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій Центру "Глибока" на 2020-2025 роки". Була розроблена і прийнята "Програма розвитку туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій у Глибоцькому центрі".

Керівництво та педагогічний колектив центру розробили низку інноваційних проєктів, спрямованих на підвищення ефективності різних видів діяльності в закладі. Наразі науково-дослідний краєзнавчий центр Глибока реалізує вісім освітніх, туристично-краєзнавчих, пізнавально-виховних та науково-дослідних проєктів: "Буковинський едельвейс" (екологічне краєзнавство), "Сторінки історії рідного краю" (історичне краєзнавство), "Видатні археологи Буковини" (археологічне краєзнавство), "Вишивана Глибока" (етнографічне краєзнавство), "Вишиванка" (географічне краєзнавство), "Шкільні краєзнавчі музеї" (розробка маршрутів) та ін. "Місцеві топоніми" (географічне краєзнавство), "Шкільні краєзнавчі музеї", "Краєзнавчі екскурсії" (розробка маршрутів), "Туризм і краєзнавство - у різних навчальних закладах".

Реалізація змістовних проєктів та програм розвитку, які формують систему ЦДЮТ, забезпечили успіх діяльності ЦДЮТ, її спрямованість у майбутнє та вирішення як поточних, так і майбутніх завдань [3].

Центр туризму і краєзнавства "Глибока" є центром професійної підготовки учнівської молоді. У клубі учні та студенти здобувають знання та навички, необхідні для самостійного життя та адаптації в суспільстві. Розвивається багато талановитої молоді, яка бере активну участь у громадській діяльності. Значна кількість вихованців центру продовжує навчання на історичному, географічному,

педагогічному, біологічному факультетах Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича та інших вищих навчальних закладах. Після закінчення навчання вони працюють вчителями в загальноосвітніх школах та туристично-краєзнавчих центрах області.

Щороку, наприкінці навчального року, на підставі клопотання керівників гуртків та рішення педагогічної ради школи, центр нагороджує учнів за активну участь та особливі досягнення у краєзнавчій та спортивно-туристичній діяльності; у 2014 році 48 учнів отримали цінні подарунки та грамоти від відділу освіти.

Центр має оргтехніку, що дозволяє створювати фото-, відеоматеріали, слайди та відеофільми. Вихованці та викладачі центру постійно висвітлюють свої творчі роботи в місцевих та регіональних ЗМІ. Лише за останні три роки Чернівецька обласна державна телерадіокомпанія зняла сім професійних фільмів про діяльність центру тривалістю 15-30 хвилин кожен. Центр має власний веб-сайт в Інтернеті [31].

Творчий педагогічний колектив центру та постійні масові туристсько-краєзнавчі заходи, які центр організовує для учнівської молоді району протягом навчального року, дають відповідні результати. І в цьому полягає суть системи, яка виховує і навчає учнівську молодь засобами туризму і краєзнавства. Вже 19 років поспіль центр забезпечує провінції Фрібеча перше місце в регіоні в галузі туризму та краєзнавства [19].

У 2013 році Крайова рада освіти провела сертифікаційну перевірку діяльності Глибоцького центру туризму і краєзнавства. За результатами атестаційної експертизи експертна комісія встановила, що стан Глибоцького центру туризму і краєзнавства, організація всіх складових освітнього процесу та результати знаходяться на високому рівні з оцінкою 91,5 бала.

3.1.2 Основні напрямки роботи Глибоцького центру туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді

Туристсько-краєзнавча робота

Успішному розвитку та вихованню учнівської молоді засобами туризму, спорту та краєзнавства сприяє систематична та постійна організація масових заходів

туристсько-спортивного та краєзнавчого спрямування протягом навчального року. Так, у 2013 році Глибоцький ЦТКЕУМ організував та провів 44 заходи, в яких взяли участь 1 962 особи.

З метою посилення туристсько-краєзнавчої діяльності в навчальних закладах району запроваджено рейтингову систему за участь у туристсько-спортивних та краєзнавчих заходах. Центр "Глибока" уповноважений вести "рейтингову таблицю, яка дозволяє аналізувати стан спортивної, туристичної, пошукової та краєзнавчої діяльності в навчальних закладах району, а також участь у масових заходах гуртківців, що входять до складу Центру.

Центр організовує та проводить наступні районні туристсько-краєзнавчі рейтингові заходи:

1. зліт юних краєзнавців Глибоцького району з нагоди відзначення Всесвітнього дня туризму. Звіт про створення Фрибоцького центру досліджень дітей та молоді (вересень).

2. форум юних краєзнавців "До оберегу відбудови" - підсумкова зустріч представників шкільних експедицій регіонів Всеукраїнської учнівської краєзнавчої експедиції "Наша Батьківщина Україна" та Руху учнівської молоді "Наша Батьківщина" (жовтень).

3. кубок Глибоцького району зі спортивного орієнтування "Буковинське віче" (листопад).

4. олімпіада юних краєзнавців "Мій рідний край" (лютий).

5. районний етап Всеукраїнської історико-географічної експедиції "Історія міст і сіл України" (березень).

6. чемпіонат Глибоцького району зі спортивного орієнтування в рамках шкільної спартакіади (квітень).

7. чемпіонат Глибоцького району з пішохідного туризму в рамках шкільної спартакіади (травень).

Варто зазначити, що туристично-краєзнавчі заходи є наймасовішими. Наприклад, у форумі "До оберегу відбудови" щорічно беруть участь близько 170

учнів та 70 вчителів, а в туристично-спортивних змаганнях - близько 300 осіб (Додаток G).

Глибоцький центр спортивного туризму і орієнтування довів ефективність і доцільність включення спортивного орієнтування і пішохідного туризму як факультативних дисциплін у шкільні спортивні змагання (Додаток З). Цей досвід був використаний у Чернівецькій області та інших регіонах України.

Центр активно залучає учнівську молодь до пошукової та науково-дослідницької діяльності в рамках Всеукраїнської експедиції "Наша Батьківщина Україна", Історико-географічної експедиції "Історія міст і сіл України" та Історико-етнографічної експедиції "Вишивана Глибока". У регіональних етапах цих експедицій беруть участь, як правило, 28-35 навчальних закладів.

Центром створено базу даних учнівських науково-дослідницьких робіт з краєзнавства, яка містить понад 2 000 робіт. Перелік напрямків досліджень у базі даних центру виглядає наступним чином:

- Шляхами величі і слави
- Збереження своєї слави.
- Духовні святині рідного краю
- Червона книга Глибоцького району
- Історія шкіл Глибоцького району;
- Географічне краєзнавство
- Екологічне краєзнавство;
- Репресії тоталітарного режиму у Глибоцькому районі;
- Етнографічне краєзнавство;
- Видатні постаті Глибоччини;
- Експедиція "Сто чудес України";
- Історичне краєзнавство.
- Археологічні пам'ятки Глибоччини;
- Екскурсійні маршрути регіоном походження
- Вишивана Глибочина;
- Народна творчість вишивальниць;

- Народне вбрання жителів Глибоччини;
- Використання вишитих виробів у звичаях та обрядах;
- Автентичний народний костюм Буковини;
- Особливості весільних обрядів у селах району;
- Екологічні проблеми району.
- Календар фестивалів у регіоні Глибочина.

Дослідження юних краєзнавців у загальноосвітніх школах поповнили експозиції шкільних музеїв та бібліотек. Вчителі шкіл району використовують зібраний матеріал у своїх уроках та виховних заходах. Науково-дослідницька робота та творчість вихованців центру сприяє ґрунтовному краєзнавчому вивченню рідного краю, зокрема, історичних подій, географічних особливостей, звичаїв та традицій. Діяльність у цьому напрямку є постійною та всебічною [19].

Центри регулярно організовують заходи для популяризації туризму та краєзнавства. Деякі з них включають:

- Висвітлення діяльності Центру туризму і краєзнавства у засобах масової інформації (у районній газеті "Новий день", державній газеті "Доба", газетах "Освіта Буковини", "Молодий буковинець", "Буковинське віче", районному та державному радіо і телебаченні, державному управлінні освіти, державному урядовому веб-сайт);
- Власні відеофільми та фотогазети Центру на фестивалі села Глибока та Дні молоді;
- Постійна рекламна фото-вітрина "Туризм - спорт, пізнання та відпочинок" у навчальному корпусі Центру;
- Встановлення рекламних банерів
- Публікація візитних карток ЦТКЕУМ (час від часу оновлюється);
- Включення сторінки Центру до буклету "Освітній простір Глибоччини";
- Показові виступи на змаганнях зі спортивного туризму та паркового орієнтування;
- Виставка фотогазет гуртків Центру на педагогічній конференції у серпні;
- Виставка фотогазет гуртків Центру до "Дня працівників освіти";

- Творчий звіт кожного клубу Центру на традиційному щорічному зльоті юних краєзнавців Глибоцького району;

- Щорічні тематичні вечори з вихованцями центрів;

- Відзначення видатних вихованців Центру та вручення подяк батькам вихованців на районному святі шкільного дзвоника.

Вихованці центру під керівництвом вчителів готують зібрані матеріали для науково-дослідницької роботи у всеукраїнських експедиціях. Вони представляють їх на районних та обласних зльотах юних краєзнавців, олімпіадах та форумі "До оберегу відродження" У всіх обласних краєзнавчих олімпіадах, форумах "До оберегу відродження" та краєзнавчих конференціях, які проводяться з 1995 року, вихованці центру займають призові місця. Вихованці Центру також займають призові місця. Гуртки Центру неодноразово відзначалися за вагому науково-дослідницьку діяльність Національним еколого-натуралістичним центром (програма "Буковинський едельвейс"), Українським географічним товариством (програма "Досліджуємо мікротопографію України"), Міністерством освіти і науки та Центром туризму і краєзнавства учнівської молоді ("Краса і біль України", "Сто чудес України", "Сто чудес України", "Історія міст і сіл України", "Вишивана Україна", "Наша ненька Україна", "Герої і славні шляхи"); у 1999 та 2001 роках став переможцем Всеукраїнського конкурсу аматорських відеофільмів на екологічну тематику.

Під керівництвом вчителів Боднарюка М.І. (Опришенська ЗОШ) та Яловко В.С. (Чагорська ЗОШ) гуртківці центру брали активну участь у Всеукраїнській конференції юних археологів "Матеріальна культура давніх народів України", що проходила в Києві. Результати досліджень були опубліковані у збірнику матеріалів "Матеріальна культура давніх народів".

Студенти (Олександра Токачук, Ольга Коваль, Андрій Кушнірук та Мар'яна Біляєв) представляли Інститут на 4-й Всеукраїнській краєзнавчій конференції "Мій рідний край, моя земля очима сучасників", що відбулася в Миколаєві в 2020 році, де були представлені географічні та етнографічні краєзнавчі доповіді. Були представлені наукові доповіді з географічного та етнографічного краєзнавства,

геології та археології. Результати досліджень увійшли до збірника матеріалів Всеукраїнського з'їзду краєзнавців.

Успішно розвиваються різні види спортивного туризму та спортивного орієнтування в регіоні Глибока. Учнівські команди центру є лідерами всіх чемпіонатів Чернівецької області з водного, велосипедного та пішохідного туризму. Видатні спортсмени-туристи входять до складу збірної команди області та представляють Чернівецьку область на змаганнях з велосипедного, водного, пішохідного та лижного туризму. На змаганнях та чемпіонатах, організованих Федерацією спорту і туризму України, керівник гуртка центру, наставник, бере участь у складі команди разом зі своїми вихованцями. (табл.1).

Таблиця 1

Участь команд Глибоцького району в обласних Чемпіонатах зі спортивного туризму та спортивного орієнтування

з/п	Вид туризм	Рік					
		2014	2015	2016	2017	2018	2021
1.	Чемпіонат з велосипедного туризму	I	I	I	I	II	II
2.	Чемпіонат з водного туризму	II	II	I	7	I	I
3.	Чемпіонат з пішохідного туризму	III	I	II	I	III	I
4.	Чемпіонат зі спортивного орієнтування «Підсніжник»	I	II	II	I	III	III
5.	Кубок зі спортивного орієнтування «Парки Буковини»	II	II	II	III	III	—*

* Кубок зі спортивного орієнтування «Парки Буковини» проводиться щороку в жовтні

Команда центру неодноразово перемагала на обласних змаганнях з туризму, в яких беруть участь вчителі. У змаганнях серед педагогів України члени команди з Чернівецької області є найкращими вчителями та спортсменами.

Вчителі та учні центру неодноразово брали участь у чемпіонатах України з пішохідного туризму, де команда центру посідала перше загальнокомандне місце та ставала бронзовим призером [3].

Вихованці центру є членами збірної команди Чернівецької області зі спортивного орієнтування. Віктор Гушул та Максим Баранюк виграли естафету на

Чемпіонаті України зі спортивного орієнтування, а Дмитро Терлідзе посів призове місце. Наталія Шерепук, Альбіна Дудуз, Сергій Сисолетин, Діана Парамалюк, Віктор Гушул та Максим Баранюк перемогли на чемпіонаті Європи з рогейну. Альбіна Дудуз стала другою на чемпіонаті світу з рогейну (Естонія, 2008). Наталія Шерепук стала чемпіонкою світу та виконала норматив майстра спорту України на чемпіонаті світу з рогейну.

За останнє десятиліття 14 студентів зі спортивного туризму та 10 студентів зі спортивного орієнтування виконали нормативи розряду "кандидат у майстри спорту", підготовлено 39 першорозрядників.

Відповідно до наказу, видатні спортсмени отримують щомісячні стипендії протягом року. Протягом останніх років стипендії отримували четверо спортсменів - Наталія Шелепук (тренер Дмитро Сандул), Дмитро Попов (тренер Олександр Меленко), Сергій Сисолетін (тренер Дмитро Сандул) та Анна Марія Таріце (тренер Наталія Дудуз).

У 2020 році Тетяна Стрельчук та Ольга Карпюк з гуртка "Самодіяльна та туристична пісня" (керівник Галина Сисолетіна) стали переможцями обласного конкурсу "Таланти багатодітної родини" та отримали путівки на відвідування табору "Артек".

Успіхи юних краєзнавців з Глибоччини на обласному рівні демонструє їх участь у всеукраїнських заходах у сфері туризму та краєзнавства.

За ці роки команди центру неодноразово ставали переможцями та призерами чемпіонатів України зі спортивних походів.

У Чемпіонаті України з водного туризму серед юніорів, що проходив на річці Черемош у 2020 році, команда центру посіла друге місце. Члени команди Дмитро Чобан, Андрій Чобан, Ярослав Балан та Евен Гробак, учні Кам'янської ЗОШ I-III ступенів, та тренери С.В. Рупрак і М.С. Мельничук вибороли срібні медалі.

Краєзнавці науково-дослідницького центру дітей та юнацтва "Глибока" чотири рази представляли Чернівецьку область на Всеукраїнському конкурсі юних краєзнавців: у 2018 році команда центру виборола командне перше місце у конкурсі "Творча майстерня", у 2020 році - фольклорно-етнографічна обрядова композиція

"Дорослішання" Перше місце у конкурсі "Посвята дорослим", перше місце у конкурсі "Репортаж з місця подій", друге місце у творчій майстерні "Географічне краєзнавство" (виконавиця Олена Трифан, відповідальна особа Олена Меленко) У 2020 році команда виборола перше місце у конкурсі "Творча майстерня", друге місце у конкурсі і друге місце у загальній конкурсній програмі. друге місце у загальній конкурсній програмі.

Щороку вихованці центру досягають найкращих результатів у Всеукраїнській краєзнавчій експедиції. Переможцями історико-географічної експедиції "Історія міст і сіл України" за напрямом "Туристично-краєзнавчі маршрути" стали: у 2009 році - Альона Маковейчук (керівник С.М. Фера - "До древніх джерел Червоної Діброви"); у 2010 році - Оксана Томюк (керівник В.К. Ілімек - "Південно-західними Гривоччиною"); у 2018 році переможцями експедиції стали Христина Фретушан ("Краєзнавчі перлини Карапчева", керівник Ігор Тварницький), експедиція туристичного клубу на базі Старовчинецького ліцею ("Життєві струмочки, що єднають покоління, керівник Вадим Качуряк); у 2018 році переможцями у номінації "Есе-опис" стали Уляна Веселовська ("Формування етносоціальних процесів у селі Глибока", керівник М.К. Ванькара) та Ольга Притуряк ("Археологічні пам'ятки рідного краю", Л.О. Щелілія, науковий керівник). Всеукраїнська історико-етнографічна експедиція "Україна вишивана" проводилася у 2015-2018 роках. Три роки поспіль вихованці центру, які писали науково-дослідницькі роботи під керівництвом досвідчених педагогів (Фері С.М., Коваль Ю.С., Димчук Т.В.), ставали переможцями третього етапу Всеукраїнської експедиції. Серед них Оксана Зозуляк та Юлія Гросс, учениці Глибокського ліцею, Ольга Карпюк, учениця Старовчинецького ліцею, та Лідія Вовк, учениця Глибокської ЗОШ І-ІІІ ступенів.

Участь краєзнавчо-пошукового загону Центру у другому та третьому етапах Всеукраїнської експедиції "Наша Батьківщина Україна" також була дуже успішною: переможцем 20118 року стала Марина Громик, учениця Молодіївської ЗОШ І-ІІІ ступенів (загін "Пам'ять серця", керівник В.В. Гревко), Чубрей Христина, учениця Глибокського ліцею ("Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Глибоцькому районі", керівник Козачук О.В.). 2018 року переможцями на

всеукраїнському рівні стали учениці Лопчан Крістіна та Мосорочан Арена з Молодіївської ЗОШ I-III ст. ("Свідчення дітей війни", керівник Гревко В.М.) та пошукова група гуртка "Географічне краєзнавство" на базі Корчівської ЗОШ I-III ступенів ("Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в селі Корчівці", керівник Ірамеску В.К.). [3]

Безумовно, такі високі бали у Всеукраїнському конкурсі були досягнуті завдяки високій якості підготовки та оформлення методистами. Методична підтримка, яку надають співробітники центру, часто починається з вибору теми та завдань дослідження і закінчується порадами щодо написання роботи. Методичний супровід цих досліджень здійснювали методисти Фера С.М. та Меленко О.В.

У 2018 році Національний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді України започаткував Всеукраїнську експедицію "Мій рідний край" з використанням активних видів транспорту Влітку 2019 року пошуково-дослідницький загін Центру науково-дослідницької роботи дітей та юнацтва "Глибока" здійснив краєзнавчу експедицію та представив її результати на III етапі Всеукраїнської експедиції "Мій рідний край" група учнів під керівництвом Дудки А.П. провела екологічну експедицію "Едельвейс на Буковині" і виборола перше місце. Також гуртківці Корчівської ЗОШ I-III ст. (керівник О.П. Лепчук) стали переможцями Всеукраїнської краєзнавчої експедиції з експедицією "Дослідження русла річки Малий Шир"; у 2019 році переможцями стали учасники "Подорож від Сирету до Дністра" (керівник О.В. Меленко), друге місце посіли "Гірська частина річки Малий Сирет Дослідження гірської та передгірської ділянок" (керівник В.К. Іламеску) посіла друге місце.

Музейна робота

Центр туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді координує музейну діяльність у навчальних закладах району. Значний поштовх цій діяльності надало створення відділу екскурсій та музеїв при центрі: до 2011 року в ЗЗСО був зареєстрований лише один музей - Старововечненського ліцею.

У березні 2012 року було зареєстровано два музеї. Музей археології та етнографії імені Максиміліана Гакмана (директор Боднарюк М.І.) в Опришенській

ЗОШ I-III ст. та літературно-меморіальний музей "Ботушанська хата" (директор Гробак Д.І.) в Глибоцькому ліцеї.

Ведеться робота щодо надання статусу зразкового музею Старововченця.

Налагоджується плідна співпраця з Чернівецьким обласним краєзнавчим музеєм та обласним туристичним центром для вирішення проблем, пов'язаних з реєстрацією музею.

З метою залучення учнівської молоді до збору, дослідження, збереження, оформлення та розповсюдження музейних матеріалів Центр розробив краєзнавчий проект "Створюємо музеї в навчальних закладах". Реалізація цього проекту об'єднує зусилля влади, громадськості, культури, освіти та туризму задля збереження та розвитку історико-культурної спадщини різних населених пунктів нашого регіону.

З ініціативи Глибоцького центру мистецтв та досліджень Рада директорів організувала зустріч для обговорення поточної ситуації та перспектив розвитку музеїв в освітніх установах округу.

Центр розробив чітку стратегію розвитку музейної діяльності в навчальних закладах до 2025 року, яка була затверджена Колегією Управління освіти (Наказ Управління освіти № 47 від 28 січня 2013 року). (табл. 2):

Таблиця 2

Музеї в навчальних закладах Глибоцького району

№ з/п	Школа	Назва музею	Орієнтовні терміни реєстрації
1	Глибоцький ліцей	літературно-меморіальний музей Домки Ботушанської	2013
2	Опришенська ЗОШ I-III ст.	музей археології та етнографії ім.Максиміліана Гакмана	2013
3	Корчівецька ЗОШ I-III ст..	історико-краєзнавчий	2013
4	Купський НВК	історико-етнографічний	2013
5	Сучевенська ЗОШ I-III ст.	етнографічний	2013
6	Карапчівський ліцей	меморіальний музей Василя Товарницького	2014

7	Валякузьминська ЗОШ I-II ст.	етнографічний	2014
8	Черепковецька ЗОШ I-III ст.	історико-краєзнавчий	2014
9	Багринівська ЗОШ I-III ст.	історико-краєзнавчий	2014
10	Турятський НВК	історико-краєзнавчий	2014
11	Тереблеченська ЗОШ №1	історико-краєзнавчий	
12	Михайлівський НВК	етнографічний	2015
13	Йорданештська ЗОШ I-III ст.	музей школи	2015

Видавнича діяльність

Центр запровадив видавничу діяльність, щоб зробити результати своїх краєзнавчих досліджень і розробок, а також творчість своїх вихованців доступними для широкого загалу.

У 2007 році вийшла друком перша збірка творчих робіт з туризму та краєзнавства вихованців і педагогів центру "Лірика туристичної стежки". Наразі готується до друку друга збірка (за редакцією С.М. Фери).

У 2011 році започатковано щорічник "Краєзнавство Глибоччини". Вийшов перший випуск, що містить 40 учнівських наукових робіт про сталінські репресії на Гривоччинщині; з 2000 по 2010 рік вчителі та учні різних шкіл району записали спогади, розповіді та свідчення 92 жертв трагічних подій в історії краю. Щорічник містить 120 фотографій з родинних архівів, на деяких з яких зображені церемонії вшанування пам'яті загиблих внаслідок репресій та депортацій у селах району; готується до друку другий том, на який вже виділено необхідні кошти (упорядники: С. Фера О. Меленко).

За підтримки Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Чернівецькій області видано буклет про краєзнавчо-екологічну освітню програму "Буковинський едельвейс" (Додаток Д); вже четвертий рік поспіль екологічні експедиції туристичної групи центру включено до переліку природоохоронних заходів Чернівецької області за фінансової підтримки Чернівецької обласної ради Реалізується (автор: О. Меленко).

Видано буклет "Музеї Гуцульщини" та зібрано матеріали для буклетів "Гуцульщина туристична" та "Гуцульщина червонокнижна". [3]

Екскурсійна діяльність

На сьогоднішній день подорожі та екскурсії залишаються найпоширенішою формою туристсько-краєзнавчої роботи серед учнівської молоді.

Понад 500 учнів центру взяли участь в одноденних та багатоденних екскурсіях визначними місцями України та Чернівецької області.

Екскурсійні групи відвідали міста Київ, Львів, Хмельницький, Кам'янець-Подільський, Хотин та Вінницю. Під час осінніх канікул 45 дітей відвідали пам'ятку природи Софіївський парк та ознайомилися з історичними пам'ятками, такими як Хмельницька та Тернопільська фортеці.

Учні початкової та середньої школи побували на екскурсіях у м. Чернівці, де відвідали краєзнавчий музей, музей архітектури та побуту, інші музеї, театри та унікальні архітектурні пам'ятки.

Посилено організацію екскурсій до музеїв Глибоччини для дітей молодшого шкільного віку. Топало І.К. (Старововечницький музей), Боднарюк М.І. (музей Оприщенського) та Шевченко О.В. (музей Глибоцького ліцею), працівники Глибоцького молодіжного науково-дослідницького центру, пропонують дітям цікаві пізнавальні екскурсії.

Центр організовує екскурсії у співпраці з відділом культури і туризму Глибоцького району, Глибоцьким народним музеєм та Чернівецьким обласним краєзнавчим музеєм.

Центр співпрацює з низкою туристичних та краєзнавчих центрів в Україні та організовує обміни екскурсійними групами.

Студентський та учнівський відпочинок

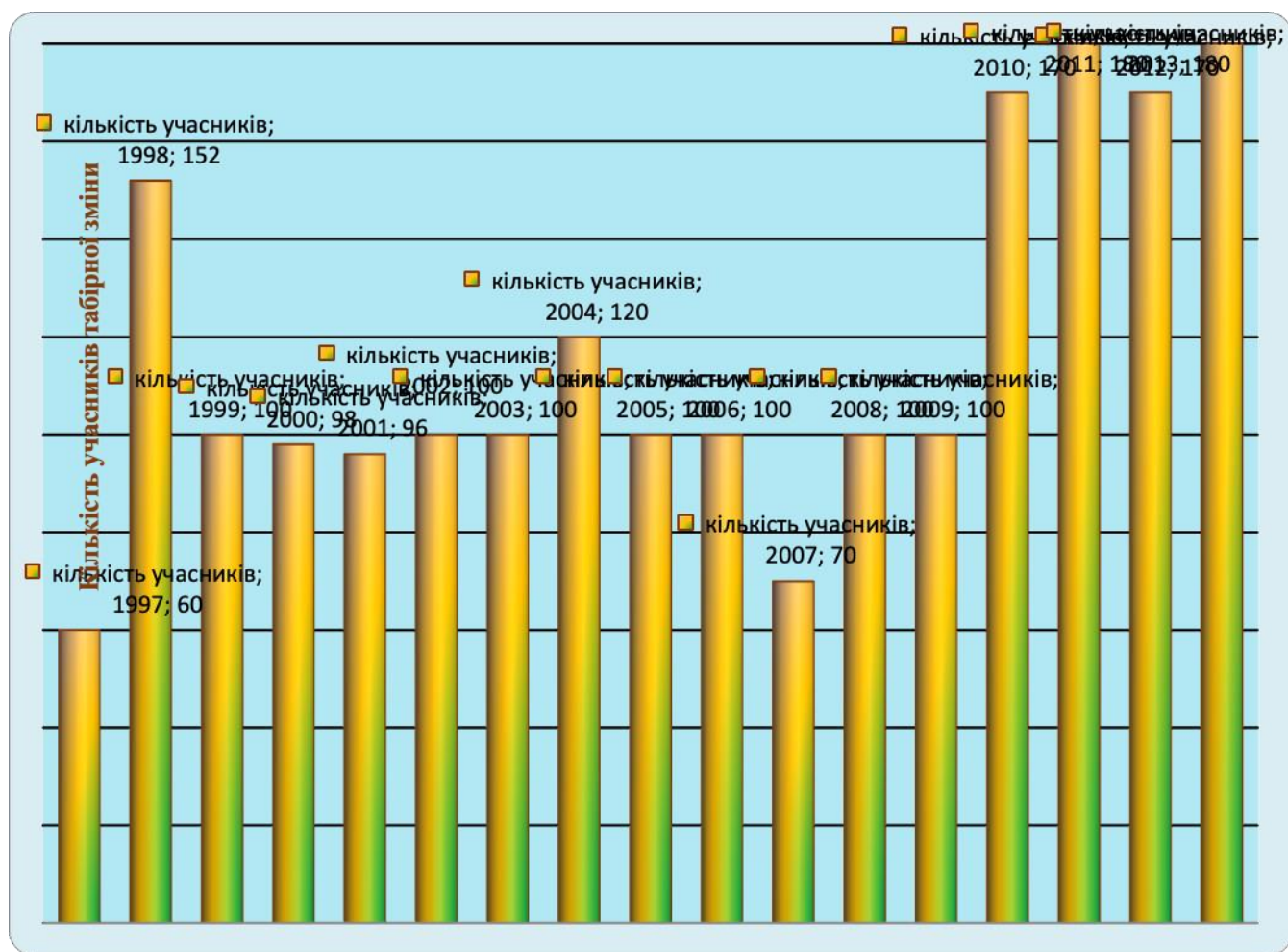
Центр має великий досвід в організації літнього відпочинку для дітей та молоді. Вперше в Україні Всеукраїнський дитячий оздоровчий табір був організований у 1992 році на базі табору "Райдуга". Табір мав успіх, в ньому взяли участь 3 000 дітей з Чернігівського району Чернігівської області. Дев'ятий рік поспіль центр організовує обласний туристсько-освітній табір, де всі діти беруть участь у багатоденних пішохідних, водних та велосипедних походах.

Щороку освітня діяльність центру в клубі завершується участю дітей у виїзному туристсько-освітньому таборі "Веселка". Основними завданнями табору є оздоровлення дітей та організація спортивних походів і краєзнавчих експедицій.

З 1997 року центр організував 16 оздоровчих змін. Щороку в таборах беруть участь 22-25% від загальної кількості дітей, які перебувають у центрі. Таким чином, всі групи виконують навчальну програму і закінчують навчальний рік заліковою поїздкою. Діти з малозабезпечених сімей першими отримують користь від таборів. Важливо також залучати до цього середовища важких підлітків. Центр ділиться досвідом з освітянами по всій Україні.

Більшість спортивних таборів та краєзнавчих експедицій, які стають переможцями обласних та всеукраїнських конкурсів, організовує саме "Веселка".

Щороку групи вихованців центру беруть участь в оздоровчих таборах для переможців всеукраїнських змагань, які організовує Український національний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді на базі центральних таборів українського учнівського туристичного активу в Закарпатті та Києві.

Рис. 2 Динаміка учасників наметового табору «Райдуга»

Спеціалізований позашкільний заклад "Фрибоцький туристсько-краєзнавчий центр" надає додаткову освіту понад 700 учням щорічно, що становить 5-7% від загальної кількості школярів району. Гуртки центру працюють у 30 з 35 навчальних закладів району I-II та I-III ступенів.

За останні 10 років 14 учнів зі спортивного туризму та 10 зі спортивного орієнтування виконали розряд "кандидат у майстри спорту", підготовлено 39 спортсменів високого класу.

Завдяки своїй діяльності команда центру стала переможцем Чемпіонату України зі спортивного туризму серед дітей молодшого шкільного віку.

За перші 22 роки діяльності 46 туристичних груп, сформованих з вихованців центру, стали переможцями чемпіонатів України зі спортивних походів. Загалом 386 вихованців стали чемпіонами України з цього виду спорту.

3.2. Характеристика діяльності Глибоцького будинку творчості дітей та юнацтва

3.2.1 Основні напрями діяльності закладу

Глибоцький будинок творчості дітей та юнацтва - загальноосвітній позашкільний заклад, в якому навчається 1 200 вихованців. Здійснює освітню діяльність у художньо-естетичному, еколого-натуралістичному, технічному, декоративно-ужитковому та художньо-прикладному напрямках.

У науково-технічному, декоративно-ужитковому та прикладному напрямках учні здобувають допрофесійні навички, розширюють свій науковий кругозір та знайомляться з новітнім обладнанням і технологіями.

В еколого-натуралістичному напрямі учні здобувають знання про навколишнє середовище та формують особисту екологічну культуру.

У художньо-естетичному напрямі учні розвивають свої творчі здібності та здобувають знання про національну та світову культуру і мистецтво.

82 гуртки БДТЮ надають безкоштовну позашкільну освіту та створюють творчий колектив педагогів та вихованців, де всі діти отримують всебічний розвиток, набувають знань, умінь та навичок, навчаються технікам спілкування та творчо мислять, мають можливість відповідально підходити до справи.

Одним із ключових завдань дитячо-юнацького центру є підтримка обдарованих і творчих дітей. Педагогічний колектив цілеспрямовано розвиває інтелектуальну, емоційну, моральну та духовну сфери, заохочує до професійного самовизначення та задовольняє потребу у творчій самореалізації. Школа робить сильний акцент на особистості. Педагогічний колектив постійно залучається до нових форм роботи, спрямованих на розвиток особистості, впроваджуючи сучасні технології навчання та підвищуючи свою професійну майстерність, зокрема через ефективні форми і методи навчання, інноваційні технології в навчальному процесі, вихованні та розвитку особистості.

Виявити обдарованих дітей - це лише початок. Найважливішим етапом є психолого-педагогічно правильна організація роботи з дітьми та розвиток їхніх здібностей і нахилів.

Розвиток творчих здібностей є важливою частиною навчально-виховного процесу в Дитячо-юнацькому центрі .

Основною формою діяльності були і залишаються гуртки. На мою думку, викладання в гуртках переслідує дві основні мети. По-перше, розширити кругозір дітей і підлітків, реалізувати їхні пізнавальні інтереси і вивести їх з "вулиці" і комп'ютерних клубів, тобто зацікавити їх соціальною спрямованістю. По-друге, поглибити знання учнів, підготувати їх до олімпіад та допомогти у виборі майбутньої професії. Однак на сучасному етапі використовуються нестандартні форми навчання, спрямовані на розвиток творчих здібностей учнів.

Гурткова робота має свої особливості. Досвід підказує, що слід використовувати як групові, так і індивідуальні заняття. На групових заняттях учні мають бути поділені на підгрупи відповідно до рівня підготовки окремих учнів. Така організація полегшує приділення уваги окремим групам з різними напрямками, темами та рівнями підготовки.

Наприклад, поки одна дитина закінчує одну композицію, інша встигає зробити дві-три. У цьому полягає специфіка індивідуальної творчої діяльності в гуртках.

Сьогодні від освітнього процесу очікується охоплення цієї сфери знань і практичної діяльності, що виходить за рамки уроків, підручників і шкільної програми. Тому педагогами мають бути особи з високими моральними якостями, які мають відповідний рівень професійної підготовки, здійснюють педагогічну діяльність та гарантують ефективність і якість своєї роботи.

Метою організації та проведення методичної роботи в закладах освіти є підвищення ролі методичних об'єднань як основного осередку, становлення та професійного зростання педагогів.

Протягом року в кожному відділенні проводяться три-чотири методичні зустрічі, на яких керівники гуртків використовують у своїй роботі новітні організаційні форми, методи і прийоми навчання та розвитку, а також новітні

педагогічні технології. Ці заняття сприяють навчанню та інформаційній підтримці з питань позашкільної освіти, а також професійному розвитку недосвідчених молодих керівників гуртків.

Наприклад, відкрите заняття гуртка "Юний еколог" провела керівник гуртка Раїса Романівна Хмельник на тему "Глобальні екологічні проблеми". На занятті були використані сучасні освітні технології, ТЗН (технічні засоби навчання) та комп'ютерна техніка, а також бесіди та наочність, традиційні та нетрадиційні методи навчання. Робота в групах сприяла індивідуальному творчому розвитку, а діти мали змогу розвивати інтерес та поглиблювати свої знання з предмета.

Крім того, взаємовідносини "дитина-вчитель" у групах дещо відрізнялися від стосунків у класі. У гуртках, де всі діти беруть участь за власним бажанням, керівнику потрібно ставитися до дітей як до рівних з учителем особистостей, щоб вони чогось навчилися.

Виховуючи обдарованих дітей, лідери повинні пам'ятати, що особистість - це безперервний процес розвитку. Тому їм потрібно постійно розширювати і вдосконалювати виховний досвід, щоб дитина не замикалася у вузькому колі "сучасних захоплень".

Практика показує, що із завданням творчого розвитку особистості краще справляються гуртки, які надають дітям різноманітні можливості для реалізації їхніх ідей та мрій.

Наприклад, у гуртках початкового технічного моделювання особлива увага приділяється розвитку у дітей базових конструкторських навичок і вмінь, елементів технічного мислення, загальнокультурних навичок і навичок поводження з найпростішими інструментами.

Гурток початкового технічного моделювання є першим етапом технологічної творчості і його діяльність спрямована на ознайомлення дітей зі світом техніки та залучення їх до конструювання іграшок, моделей машин і механізмів.

Дитяча технічна творчість - це оволодіння навичками малювання, моделювання та конструювання, а також розвиток розуміння важливості технологічних інновацій та готовності до усвідомленого вибору професії. Тут

вихованці мають всі можливості для набуття та практичного застосування отриманих знань. У процесі творчої діяльності вони можуть вчитися на досвіді своїх наставників і набувати власного досвіду. Навчання не лише передає знання, а й передбачає активний процес розвитку творчої особистості.

Хоча змагання з початкового технічного моделювання проводяться лише раз на рік, вихованці Глибоцького БТДЮ є постійними учасниками обласних змагань, а цього року відзначилися і на Всеукраїнських змаганнях у Києві.

Як показує досвід, такі конкурси - це можливість для гуртківців продемонструвати творчі здібності та навички, набуті в гуртках, а також найкращий доказ того, що викладачі володіють професійною методикою викладання та використовують найефективніші методи роботи для творчого розвитку особистості.

Як правило, учні приходять до гуртків декоративно-прикладного мистецтва не через вибір професії, а за внутрішньою, духовною потребою. Це не тільки внутрішній світ дитини, її погляди на життя, здатність переживати, розуміти і втілювати факти дійсності в художні образи, вміння "робити добре", але, перш за все, здатність знаходити самостійні рішення щодо вибору, об'єктів і творів мистецтва, мати власну позицію в мистецтві.

Творче навчання в гуртках декоративно-прикладного мистецтва вчителі повинні починати з розвитку талантів учнів. Не існує точного методу, за допомогою якого можна визначити здібності дитини до того чи іншого виду практичної діяльності або мистецтва.

Всі люди мають природну схильність до розвитку своїх художніх здібностей. Якщо правильно виявити та розвинути ці таланти в процесі навчання, кожна людина може бути талановитою в одній або декількох сферах діяльності. Передумовою для розвитку навичок малювання та живопису є любов до малювання, живопису та декоративно-прикладного мистецтва. Працездатність, наполегливість і велика сила волі роблять значний внесок у розвиток. Любов і захоплення малюванням і ліпленням з'являються в ранньому дитинстві і є першими проявами художнього таланту.

Дуже корисними на уроках є демонстрації творів декоративно-ужиткового мистецтва. Під час уроків учні знайомляться з найкращими зразками народного мистецтва (скульптура, вишивка, кераміка, вироби з дерева тощо), замальовують, копіюють мотиви народних майстрів та творчо їх переробляють. У цьому процесі юні художники розкривають свої здібності та потенціал для створення чогось нового та оригінального.

Викладачі кафедри декоративно-прикладного мистецтва постійно розширюють та оновлюють мережу гуртків, щороку відкриваючи нові дисципліни та розробляючи нові творчі програми і проекти.

Навчання в гуртках кафедри, участь у різноманітних заходах та акціях, пошук і вивчення культурної спадщини українського народу відкриває студентам шлях до багатой духовної скарбниці та сприяє розвитку їхньої духовності та національної самосвідомості.

Гурток вишивки, який очолює Олена Ніколич, розповідає студентам про витоки української культури та самобутність народного мистецтва в житті народу. Запрошуючи на заняття сільських майстринь, вона заохочує дітей захопитися вишиванням хрестиком та вивчати звичаї, обряди і традиції українського народу в різні періоди та епохи.

Керівник гуртка ставить чіткі завдання, організовує та спрямовує самостійну діяльність вихованців. При цьому акцентується увага на тому, що кожне заняття за інтересами має ідейний зміст і збагачує вихованців позитивним досвідом.

Тому, на мою думку, найважливішими моментами, на які слід звертати увагу при керівництві гуртками технічного та декоративно-прикладного мистецтва, є наступні:

- Виявлення та підтримка інтересу учнів до технічного та декоративно-прикладного мистецтва;
- Формувати в учнів прагнення до професійного розвитку; та
- Сприяти формуванню в учнів мотивації до творчої діяльності та бажання реалізувати власні творчі здібності.

Сьогодні, коли інформаційні технології все більше впливають на рівень життя, вміння користуватися комп'ютером стає необхідною умовою успішного працевлаштування та професійного розвитку. Складність у навчанні користуванню комп'ютером полягає в тому, що ІТ-сектор змінюється з запаморочливою швидкістю. Тому на уроках медіакультури вчителька Наталія Гризюк репетирує учнівські презентації про новинки та досягнення в галузі інформаційних технологій. Вміння працювати з літературою, знаходити потрібні матеріали та презентувати інформацію учням не є мінімальною вимогою для майбутнього професійного успіху.

Тому використання творчих, проблемних і пошукових методів, заснованих на самостійній, творчій і пізнавальній діяльності учнів, визначає відносно високий рівень навчального процесу і зацікавленість учнів у відвідуванні занять.

Участь у конкурсах є якісним показником ефективності роботи технічних гуртків та окремих учнів, а також мотивацією для учнів до розвитку та підвищення самооцінки в колективі однолітків.

Аналіз практичної діяльності еколого-натуралістичних гуртків показує, що навчальний процес характеризується переважно пошуково-дослідницьким компонентом, що спонукає керівників гуртків до активного використання поглибленого вивчення програмного матеріалу та урізноманітнення видів навчальної діяльності вихованців.

Вибір форматів і методів організації пошуково-дослідницької діяльності учнів в еколого-натуралістичних гуртках дуже великий, що завжди залишає можливості для учасників освітнього процесу (як педагогів, так і учнів) з урахуванням особливостей курсу, особистих уподобань, інтересів і здібностей. У процесі пошукової, дослідницької та експериментальної діяльності вихованці позашкільних навчальних закладів розвивають пошукові та дослідницькі навички:

- Інтелектуальні - аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, абстрагування, опис об'єкта дослідження, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, постановка проблем і висунення гіпотез, пошук і використання аналогій, дедуктивні висновки і доведення;

- Практика - використання навчальної, довідкової та додаткової літератури, підбір експериментального матеріалу, презентація результатів дослідження;

- Самоорганізація та самоуправління - планування пошуково-дослідницької роботи, раціональне використання часу та засобів діяльності, перевірка результатів, самооцінка.

Систематичне формування пошуково-дослідницьких умінь і навичок творчої особистості сприяє високому рівню розвитку творчої активності цієї особистості, оскільки гарантує постійну спрямованість особистості на подальшу пізнавальну та творчу діяльність. Основні складові пошуково-дослідницької компетентності особистості, які формуються в учнів під час виконання пошуково-дослідницьких та експериментальних проектів, також підтверджують якісні зміни в рівні розвитку творчої активності учнів:

- пізнавально-діяльнісний - діяльність з набуття знань, умінь і навичок пошуково-дослідницької діяльності постійно стимулює самостійну творчу активність і гарантує розвиток різних компетентностей, властивостей і якостей творчої особистості;

- вольовий та спонтанний - забезпечення формування позитивних спонтанних характеристик творчої особистості (цілеспрямованість, організованість, самостійність, рішучість) та можливі шляхи їх удосконалення;

- предметно-діяльнісний - формування активно-перетворювального ставлення особистості до пошуково-дослідницької діяльності, що забезпечує активну орієнтацію на інші види пізнавальної та творчої діяльності;

- емоційний - здатність розпізнавати навколишню дійсність, творчо спілкуватися, встановлювати позитивні контакти, змінювати установки та визначати характер творчої поведінки мають принципове значення для постійної участі у творчій діяльності;

- самооцінка - прагнення до творчого визнання своєї індивідуальності, виявлення і розвиток внутрішнього творчого потенціалу в процесі науково-дослідницької діяльності, самооцінка особистісних якостей.

Основними шляхами залучення учнів до пошуково-дослідницької діяльності є індивідуальна та групова робота в конкурсах, що проводяться протягом року: "Вчимося з відповідальністю", "Ліс для нащадків", "Біополе", "Вирощуємо сад", "Моніторинг біорізноманіття в Україні", "Дослідницький марафон" тощо. В. Варто зазначити, що конкурси та виставки екологічної тематики становили 49% від загальної кількості масових заходів протягом одного навчального року.

Однак розвиток творчої активності старшокласників у пошуковій, дослідницькій та експериментальній роботі може ефективно здійснюватися у тісній співпраці між школою та установами за межами школи. Ця співпраця є взаємовигідною. Практична творча діяльність, яку здійснюють особистості в гуртках та творчих об'єднаннях позашкільних навчальних закладів, стимулює їхню пізнавальну та творчу активність і потребує теоретичних знань, отриманих у школі. Саме тому 97% керівників екологічних гуртків - це вчителі біології. І це, на мою думку, призвело до надзвичайно високих результатів у розвитку індивідуальної творчості, з гарними результатами на районних, обласних та всеукраїнських конкурсах і виставках.

Важливе місце в системі формування соціальної компетентності молоді в гуртках художньо-естетичного напрямку в позашкільних закладах займають методи та форми навчання. При відборі методів формування соціальної компетентності молоді враховувався той факт, що кожен метод виконує певні організаційні, пізнавальні, розвивальні та виховні функції. Виходячи з цього, було використано такі три групи методів:

- Методи розвитку індивідуальної свідомості
- Методи формування соціальної поведінки
- Методи стимулювання активності та поведінки

З перерахованих вище методів найбільш ефективними виявилися ті, що розвивали особисту свідомість і формували погляди та переконання учнів, тобто вербальні методи (пояснення, бесіди, лекції та дискусії). Через роз'яснення вчителі впливали на свідомість учнів, прищеплювали моральні та поведінкові норми. Він особливо ефективний у навчанні правилам поведінки, вимогам інституційного

режиму та правовим нормам. Метод роз'яснення часто використовується як метод навчання в бесідах, лекціях і дебатах.

Традиційно 1 червня гуртки Центру дитячої та юнацької творчості та дизайну "Глибока" організовують творчий звіт, на якому вихованці декоративно-прикладного та технологічного відділень представляють свої найкращі роботи, а члени екологічного гуртка - дослідницькі та фотоматеріали.

Вихованці творчих гуртків звітують у формі концертної програми, демонструючи свою творчість учням та батькам, а також створюють рекламу для позашкільних навчальних закладів. Батьки з маленькими дітьми часто запитують: "Куди віддати дитину на навчання?". Найкраща відповідь у цьому випадку - дати їм можливість познайомитися з творчістю того чи іншого колективу на звітному концерті.

Наприкінці навчального року вихованці Будинку дитячої та юнацької творчості "Глибока" ніколи не залишають стіни закладу за межами школи. Це пов'язано з тим, що на базі Будинку творчості дітей та юнацтва вже 12 років функціонує табір з денним перебуванням "Веселка", який сприяє оздоровленню вихованців Центру творчості та дітей, які належать до соціально незахищених категорій, таких як сироти, напівсироти, діти з багатодітних та малозабезпечених родин [2].

Дозвіллеві організації пропонують широкий спектр варіантів діяльності, що дозволяє кожній дитині задовольнити свої потреби в гуртках різного спрямування. Тут кожна дитина має можливість продемонструвати свої здібності, таланти та навички, тобто проявити себе.

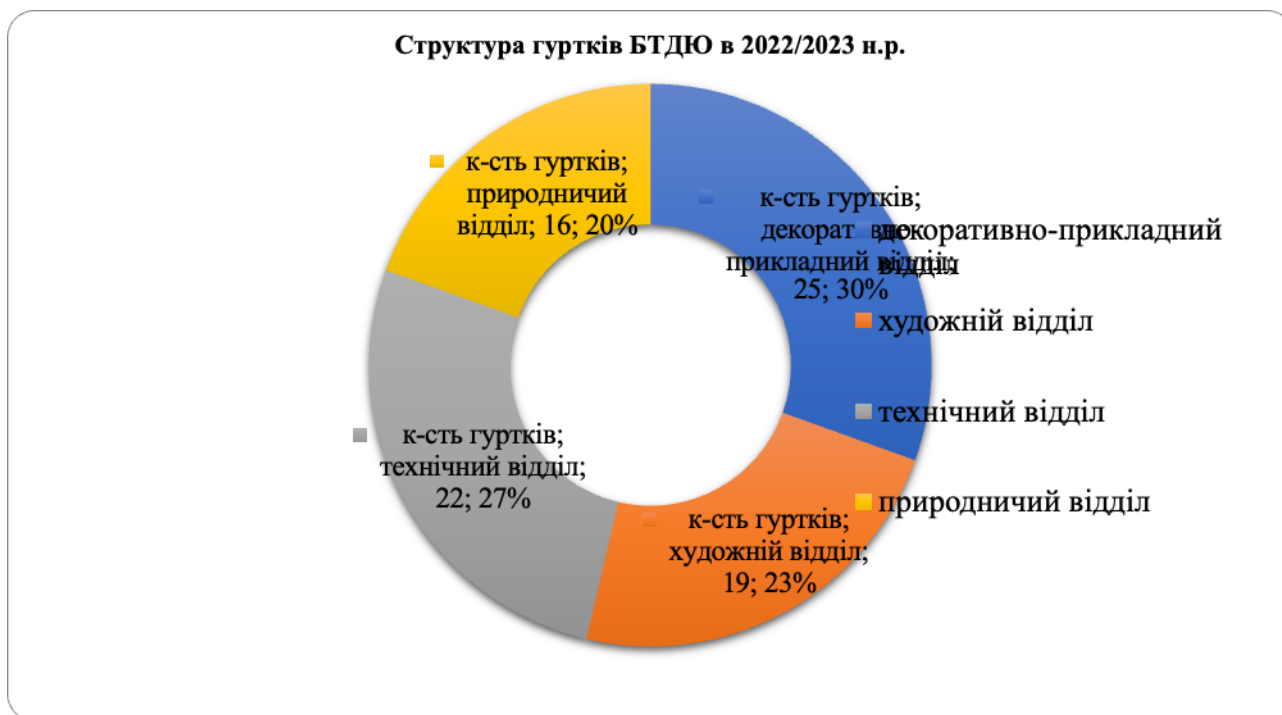
У 2012 році відділ освіти Глибоцької райдержадміністрації провів атестаційну експертизу Глибоцького будинку творчості дітей та юнацтва. За результатами атестаційної експертизи експертна комісія засвідчила стан роботи БДЮТ "Грибока", організацію всіх ланок навчально-виховного процесу та результати його діяльності на високому рівні - 75,67 балів.

3.2.2 Аналіз гурткової роботи комунального закладу Глибоцького будинку творчості дітей та юнацтва

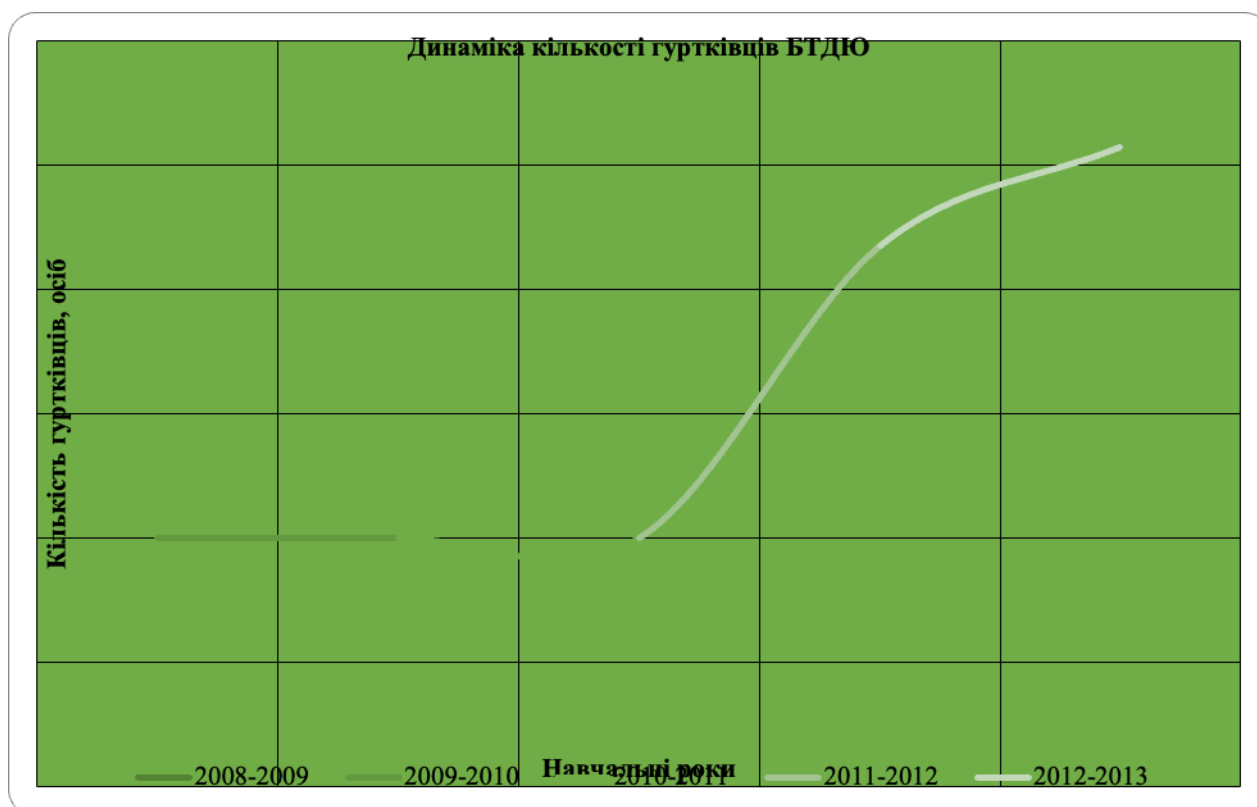
За останні кілька років у Центрі для дітей та юнацтва працювало 82 гуртки, в яких займалися 1 263 учні у сферах художньо-естетичного, природничого, науково-технічного, декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва.

68 гуртків працювали у 26 школах району, 11 гуртків у Центрі дітей та юнацтва та три гуртки у двох дитячих садочках. Більшість гуртків працювали за декоративно-прикладним та технічним напрямками (рис. 2).

Що стосується кількості вихованців, то вона швидко зростає (Рис. 3). Це є результатом реалізації програми з розширення охоплення учнівської та студентської молоді позашкільною освітою.

Рис. 3. Структура гуртків БТДЮ в 2022/23 н.р.

Рис. 4 Аналіз кількості гуртківців БТДЮ за 2022-2023 роки

Навчально-виховний процес у позашкільних навчальних закладах ґрунтується на принципах навчання і розвитку, які забезпечують максимальний інтерес до творчої діяльності, оволодіння методами творчого здобуття знань, формування індивідуального стилю творчої поведінки та залучення вихованців до дослідницько-експериментальної роботи.

Якісна позашкільна освіта - це, перш за все, висококваліфіковані педагогічні кадри, такі, як у Дитячо-юнацькому центрі «Глибока».

Важливим аспектом розвитку освіти є співпраця з місцевими письменниками, композиторами, народними умільцями, працівниками лісового господарства, представниками районної екологічної служби, науковцями Строжинецького лісотехнічного університету, біологічного факультету ЧНУ ім. Ю. Федьковича та Ботанічного саду ЧНУ.

Вихованці, які досягли певного рівня майстерності, знань та компетенції, займали призові місця на районних, обласних та всеукраїнських виставках.

Серед районних конкурсів, фестивалів та заходів, які були проведені останнім часом, можна назвати

- районна виставка-конкурс "Мистецька галерея" для загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів;
  - районний етап Всеукраїнського гуманітарного конкурсу "Космічні фантазії";
  - районний етап Всеукраїнського гуманітарного конкурсу "Мирні простори";
  - районний конкурс на кращу комп'ютерну програму "Байт" серед учнів загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів області;
  - районний етап Всеукраїнського дитячо-юнацького фестивалю "В об'єктиві натураліста";
  - районний етап конкурсу "Рятувальники очима дитини";
  - районна виставка новорічно-різдвяних робіт;
  - районний етап Всеукраїнської виставки-конкурсу "Сувеніри України";
  - районний етап Всеукраїнської виставки "Учнівська творчість";
  - районний етап Всеукраїнського конкурсу науково-технічної творчості "Наш пошук і творчість - Україна для тебе";
  - районний етап Всеукраїнського конкурсу "Земля - наш спільний дім";
- Районний етап Всеукраїнського конкурсу "Земля - наш спільний дім".
- районний етап Всеукраїнського еколого-натуралістичного походу "Біоцит";
  - районний етап Всеукраїнського конкурсу "Навчальна відповідальність" для учнівської та студентської молоді;
  - районний етап Всеукраїнського конкурсу озеленення пришкільних територій навчальних закладів "Галерея кімнатних рослин";
  - районний етап щорічної Всеукраїнської акції "День зустрічі з птахами";
  - районний етап Всеукраїнської екологічної акції "До чистих джерел";
  - районний етап Всеукраїнського трудового руху "Дослідницький марафон";
  - районний етап Всеукраїнського конкурсу дитячого малюнка "Зоологічна галерея";
  - районний етап Всеукраїнського трудового руху "Кролики"

- районний етап Всеукраїнського трудового руху "Парад квітів біля школи";
- Районний етап Всеукраїнського трудового руху "Парад квітів біля школи".
- районний етап Всеукраїнського конкурсу "Парки - легені міст і сіл";
  - районний етап Всеукраїнського трудового руху "Дбайливо ставимося до своїх садів";
  - I етап конкурсу "Юні дослідники" експериментально-дослідницьких робіт у галузі природничих наук;
  - районний конкурс "Юні селекціонери" - конкурс для учнівської та студентської молоді України;
  - районний етап Всеукраїнського трудового руху "Юнацький церембуд"
  - Районний етап обласного фестивалю дитячої творчості "Буковинська зелень";
  - районний етап обласного конкурсу сучасного танцю "В ритмі 21 століття";
  - районний етап обласного фестивалю-конкурсу творчості дітей та юнацтва "Чисті роси" (номінації: театральне мистецтво, літературна творчість), орієнтованого на загальноосвітні, позашкільні та професійно-технічні навчальні заклади;
  - районний етап фестивалю-конкурсу "Рідна пісня" для загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних та вищих навчальних закладів. Обласні конкурси, фестивалі, виставки та змагання:
    - обласний зліт юних аграріїв, садівників, зоологів та квітників;
    - обласна учнівська екологічна конференція "Живи, земле!";
    - обласний етап Всеукраїнської акції учнівської та студентської молоді "Живи, природо!"; Обласний етап Всеукраїнської акції учнівської та студентської молоді "Живи, природо!".
  - "Ліси для наших нащадків";
  - обласний етап Всеукраїнського конгресу "Земля - наш спільний дім";
  - обласний етап Всеукраїнського еколого-натуралістичного походу "Біоцит";
  - обласний етап Всеукраїнського конкурсу "Вчимося бути відповідальними" для учнівської та студентської молоді;

- обласний етап Всеукраїнського конкурсу озеленення пришкільних територій навчальних закладів "Галерея кімнатних рослин";
- обласний етап щорічної Всеукраїнської акції "День зустрічі з птахами";
- обласний етап Всеукраїнської екологічної акції "До чистих джерел";
- обласний етап Всеукраїнського трудового руху "Дослідницький марафон";
- обласний етап Всеукраїнського конкурсу дитячого малюнка "Зоологічна галерея";
- обласний етап Всеукраїнського трудового руху "Кролики"
- обласний етап Всеукраїнського трудового руху "Квітковий парад біля школи"; обласний етап Всеукраїнського трудового руху "Квітковий парад біля школи".
- обласний етап Всеукраїнського конкурсу "Парки - легені міст і сіл"; Обласний етап Всеукраїнського конкурсу "Парки - легені міст і сіл";
- обласний етап Всеукраїнського трудового руху "Дбаємо про наші сади";
- I етап конкурсу "Юні дослідники" експериментально-дослідницьких робіт у галузі природничих наук;
- обласний етап Всеукраїнського конкурсу учнів початкових класів та студентів "Юні селекціонери";
- обласний етап Всеукраїнського трудового руху "Юннатівський церембуд"
- обласний етап Всеукраїнського трудового руху "Годівничка";
- національний відбірковий тур Міжнародного конкурсу молодіжних проєктів з енергоефективності "Енергія та довкілля";
- обласний етап фестивалю дитячої творчості "Буковинська зіронька";
- обласний етап конкурсу сучасного танцю "В ритмах XXI століття"
- обласний етап фестивалю дитячої та юнацької творчості "Чисті роси" (номінація: театральна та літературна творчість) для загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів;
- обласний етап фестивалю-конкурсу "Рідна пісня" для загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних та вищих навчальних закладів;

- обласна виставка-конкурс "Галерея мистецтв" для загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів;
- обласний етап Всеукраїнського гуманітарного конкурсу "Космічні фантазії";
- обласний етап Всеукраїнського гуманітарного конкурсу "Мирні простори";
- конкурс на кращу комп'ютерну програму "Байт" для учнів загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів області;
- обласний етап Всеукраїнського дитячо-юнацького фестивалю "В об'єктиві натураліста";
- міжрегіональний відкритий фото- та відеофестиваль "Осінь на Буковині";
- обласний конкурс електронного дизайну.
- обласний конкурс юних веб-дизайнерів та користувачів комп'ютера
- обласні змагання з автомобельного спорту (моделі вантажних автомобілів);
- обласний етап конкурсу "Рятувальники очима дитини"; Обласний етап конкурсу "Рятувальники очима дитини".
- конкурс новорічних ялинок
- обласний конкурс українського декоративно-прикладного мистецтва
- обласний етап Всеукраїнської виставки-конкурсу науково-технічної творчості "Наш пошук і творчість - тобі, Україно";
- обласна виставка "Галерея мистецтв";
- обласний конкурс юних дизайнерів;

Вихованці Глибоцького дитячо-юнацького центру та учні шкіл району взяли участь у всеукраїнських конкурсах "Ліс для нащадків" та "Юннатівське зелене будівництво" (загалом двоє учасників, серед яких один школяр). Вони також перемогли у всеукраїнських конкурсах "Дослідницький марафон", "Кролик" та "День зустрічі птахів" (троє переможців, у тому числі один учень).

Анастасія Михайлюк, вихованка гуртка "Юні знавці лікарських рослин" Глибоцького дитячо-юнацького центру Димківського навчально-виховного комплексу, взяла участь у національному етапі Міжнародного конкурсу молодіжних проектів з енергоефективності "Енергія і довкілля".

У Києві на базі Національного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді в Києві відбувся фінальний етап вищезгаданого конкурсу, де дівчина представляла Чернівецьку область зі своєю роботою "Бережи ресурси, будь завжди економним".

На всеукраїнському рівні найкращих результатів у сфері екології досягли такі педагоги: Надія Шолодок, Наталія Балан та Катерина Кукрзяк.

На базі Глибоцького будинку творчості дітей та юнацтва розпочав роботу експериментальний майданчик за темою "Формування творчої активності вихованців технічних гуртків у позашкільних навчальних закладах". Тривалість експерименту - п'ять років.

За темою дослідження було організовано круглий стіл, під час якого з учасниками експериментального майданчика було обговорено мету, завдання, практичну значущість та очікувані результати експериментальної роботи. Було розіслано анкету відповідальним особам технічних гуртків, опубліковано статтю про відкриття експериментального майданчика в журналі "Освіта Буковини" та опубліковано статтю в науково-практичній інтернет-конференції "Інноваційна діяльність та дослідно-експериментальна робота в сучасній освіті".

Проведено круглий стіл "Формування творчої активності вихованців технічних гуртків позашкільних навчальних закладів: результати першого (підготовчого) етапу дослідно-експериментальної роботи".

Метою круглого столу було проаналізувати стан проблеми формування творчої активності вихованців технічних гуртків, донести до учасників круглого столу результати першого (підготовчого) етапу дослідно-експериментальної роботи та розробити рекомендації, які допоможуть визначити стратегії та пріоритети подальшої роботи на наступному етапі (діагностика та констатувальний).

Для розвитку своєї педагогічної майстерності керівники гуртків протягом року відвідували регіональні семінари:

- Обласні семінари для керівників вокальних та хорових гуртків
- Майстер-класи з лозоплетіння на базі навчальних закладів м. Вижниця;
- Обласні семінари для керівників театральних гуртків

- Обласний семінар-практикум для керівників хореографічних гуртків; Обласний семінар-практикум для керівників хореографічних гуртків;
- Обласні семінари-практикуми для керівників гуртків декоративно-прикладного мистецтва;
- Обласні семінари-практикуми для керівників оркестрових гуртків (м. Сторожинець).

Загалом 13 педагогів взяли участь в обласних семінарах та майстер-класах.

З метою підвищення професійної майстерності, пропаганди передового досвіду, узагальнення та впровадження найбільш ефективних методів, прийомів і форм роботи педагоги закладу протягом року брали участь в обласних конкурсах та здобули наступні нагороди

II місце в номінації "Керівник гуртка" обласного етапу конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів України "Джерела творчості" посіла Тетяна Пилипець, керівник гуртка "Юні рослинники".

Маргарита Головата, керівник гуртка "Юні програмісти", в обласній номінації конкурсу на розробку кращої навчальної програми, навчально-методичного посібника та методичної розробки з початкової технічної освіти педагогічними працівниками всіх позашкільних навчальних закладів України. Другу премію присуджено за навчальну програму (Початкова технічна освіта, науково-технічний напрям).

На засіданнях методичного об'єднання педагоги діляться досвідом та шляхами реалізації творчих ідей педагогів і членів клубу, вдосконалюють свою педагогічну майстерність у колі однодумців та розробляють довгостроковий план роботи. [2]

3.3. Глибоцька дитячо-юнацька спортивна школа: аналіз діяльності

Фізична культура є складовою загальної культури, соціальними проявами якої є фізична культура і масовий спорт. Фізична культура є важливим елементом створення умов для здорового способу життя, профілактики захворювань, організації змістовного дозвілля, формування загальнолюдських цінностей та всебічного і гармонійного розвитку людини.

Дитячо-юнацька спортивна школа була заснована в 1983 році. З моменту заснування в ній працювало три секції: легка атлетика, гандбол та шахи.

ДЮСШ Глибока здійснює освітню діяльність у сфері фізичного виховання та здоров'я. Вона забезпечує молоді науково обґрунтовану рухову активність і здоровий спосіб життя як невід'ємну частину загальної освіти особистості, набуття системи знань про людину, повноцінний фізичний і розумовий розвиток, формування фізичних здібностей, зміцнення здоров'я та душевної і фізичної гармонії.

В даний час в Глибоцькому ДЮСШ працює сім відділень, в яких займаються 514 вихованців з легкої атлетики, дзюдо, футболу, баскетболу, волейболу, настільного тенісу та гандболу.

Гуртки школи охоплюють п'ять сільських шкіл, дві міські школи та Фрибоцьке професійно-технічне училище.

У школі працює 13 вчителів, що становить 90% від необхідної кількості. Сім (53,8%) вчителів мають вищу освіту.

Основними завданнями позашкільних закладів є гармонійний розвиток особистості, фізичне виховання, зміцнення здоров'я дітей засобами фізичної культури і спорту, розвиток компетентності дітей в обраних видах спорту. [10]

Основними завданнями ДЮСШ є реалізація державної політики у сфері фізичної культури та спорту, забезпечення фізичного та психологічного здоров'я, кваліфікована підтримка у розвитку компетенцій в обраних видах спорту та підготовка кваліфікованих спортсменів. Вихованці Фрибоцької дитячо-юнацької спортивної школи брали участь у районних та обласних змаганнях і показали високі результати: на районному рівні - I: 8; II: 12; III: 9; на обласному рівні - I: 3; II: 5; III: 7.

Переможці районних та обласних змагань розподілилися наступним чином:

- Команда юнаків стала переможцем Кубка України з футболу Євро-2012 у Чернівецькому районі та брала участь у фіналі Всеукраїнського турніру в Івано-Франківську.

- Команда школярів стала срібним призером обласних змагань з футболу на 68-й Всеукраїнській спартакіаді школярів. Тренери Лях М.Г. та Стрельчук П.Г.

- Волейбольна команда дівчат: срібні призери обласних змагань з волейболу серед збірних команд ДЮСШ системи освіти. Тренери Сідряк О.І., Бойко В.Ф.

- Команда юнаків: бронзові призери обласних змагань з баскетболу у складі команди ДЮСШ системи освіти; тренер Болдун О.М.

Також вдало виступили з вільної боротьби на 69-й Спартакіаді школярів такі вихованці: Марія Човотар, Кароліна Вакалюк, Ілля Гушлей, Петро Борокан, Костянтин Тугуй, Ілля Гушлей, Богдан Поліщук. Тренер: Григорович В.М.

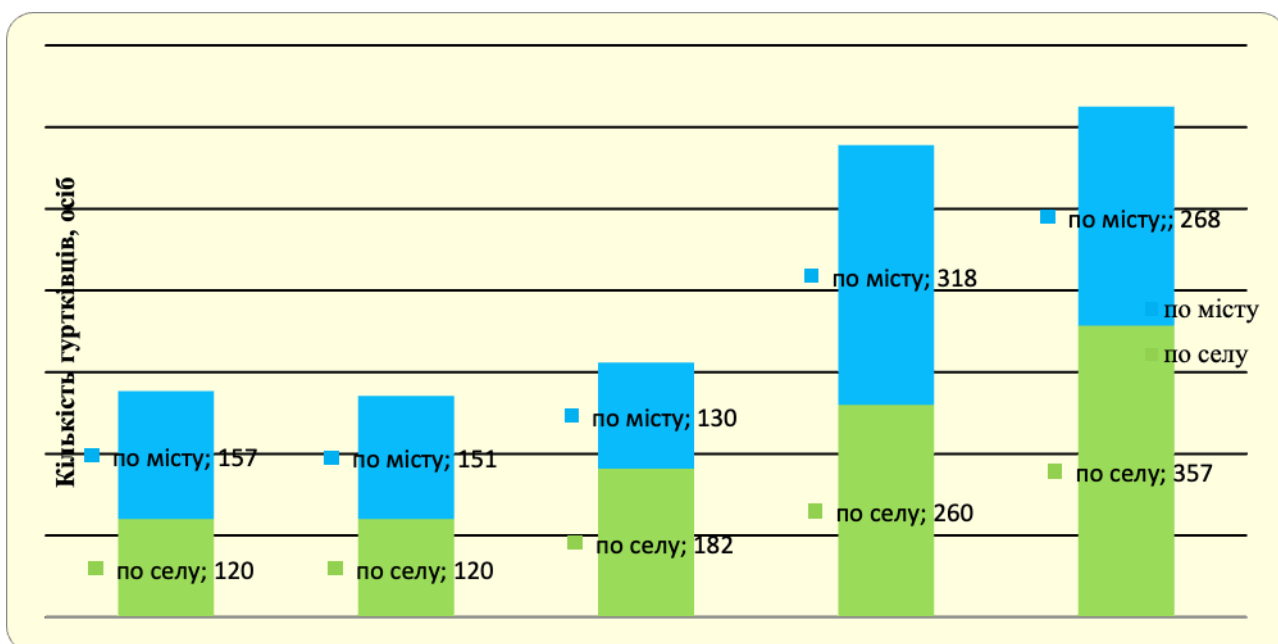
Під керівництвом досвідчених тренерів кращі учні (спортсмени) школи отримали безкоштовний відпочинок та оздоровлення в спортивно-оздоровчому таборі "Буковинка" в с. Ленківці Заставнівського району 3 червня по серпень 2018 року було оздоровлено 126 учнів.

Всі навчальні та допоміжні приміщення обладнані відповідно до вимог Типового положення про дитячо-юнацькі спортивні школи.

Фінансово-господарська діяльність закладу здійснюється відповідно до чинного законодавства України. Фінансування здійснюється з місцевого бюджету в установленому законодавством порядку.

Глибоцька дитячо-юнацька спортивна школа має сучасну спортивну базу. Є гімнастичний зал, зал боротьби, тренажерний зал та спортивний майданчик. Об'єкти знаходяться в задовільному стані. Школа також використовує спортивні споруди середніх шкіл у Глибоцькій ТГ. [4]

Кількість учнів коливалася протягом останніх років, і станом на поточний рік у школі навчається 625 учнів (Рис. 3.5). Це певним чином позначилось і на результативності команди ДЮСШ на обласних та всеукраїнських змаганнях (Рис. 5).

Рис. 5 Аналіз охоплення гуртковою роботою дітей Глибоцькою ДЮСШ

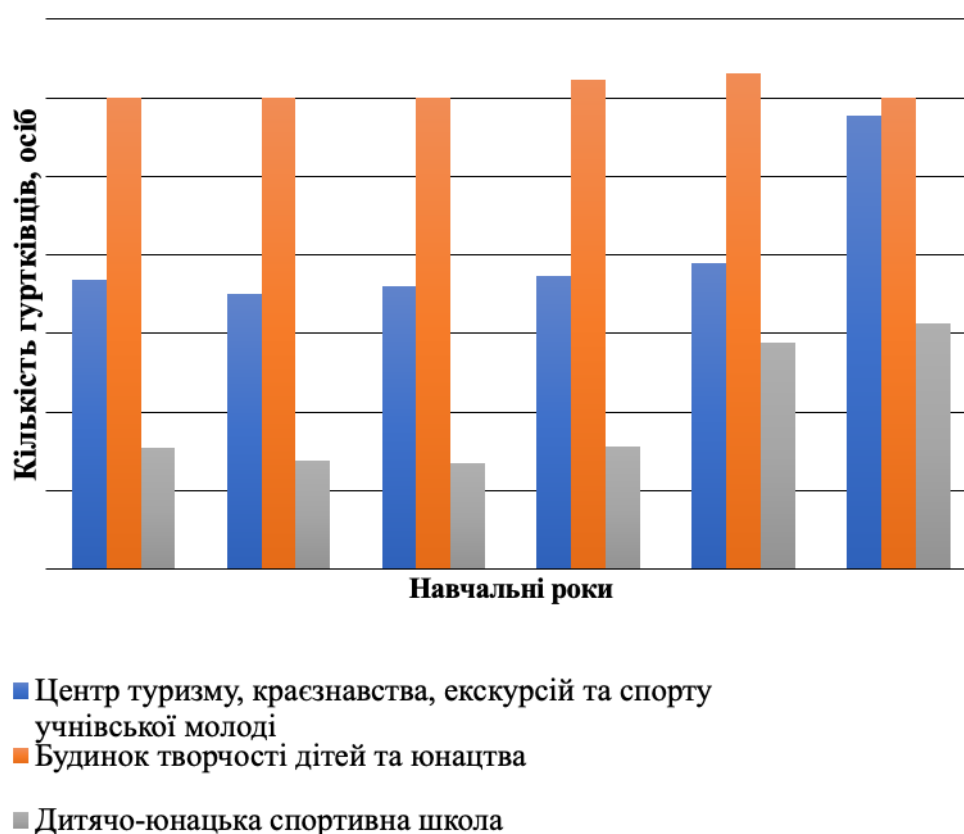
Тренери-викладачі постійно беруть участь у роботі районного методичного об'єднання вчителів фізичної культури та надають допомогу провідним фахівцям району у спортивній роботі.

Цього року, відповідно до вимог присвоєння категорій, Глибоківській ДЮСШ присвоєно другу категорію, а директор Глибоківської ДЮСШ пройшов курс підвищення кваліфікації в Національній академії педагогічних наук України.

Комісія відділу освіти Глибоцької ТГ організувала акредитаційну експертизу Глибоцької дитячо-юнацької спортивної школи. За результатами акредитаційної експертизи експертна комісія присвоїла школі 58,72 бали за належний рівень стану, організації та результативності в усіх ланках навчально-виховного процесу.

Таким чином, Глибоцька ТГ має три позашкільні навчальні заклади: Глибоцький центр туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді, Глибоцький будинок творчості дітей та юнацтва та Глибоцьку дитячо-юнацьку спортивну школу. Ці заклади надають освітні послуги у сфері туризму та краєзнавства, спорту та оздоровлення, художньо-естетичного, еколого-натуралістичного, технічного, декоративно-ужиткового та образотворчого

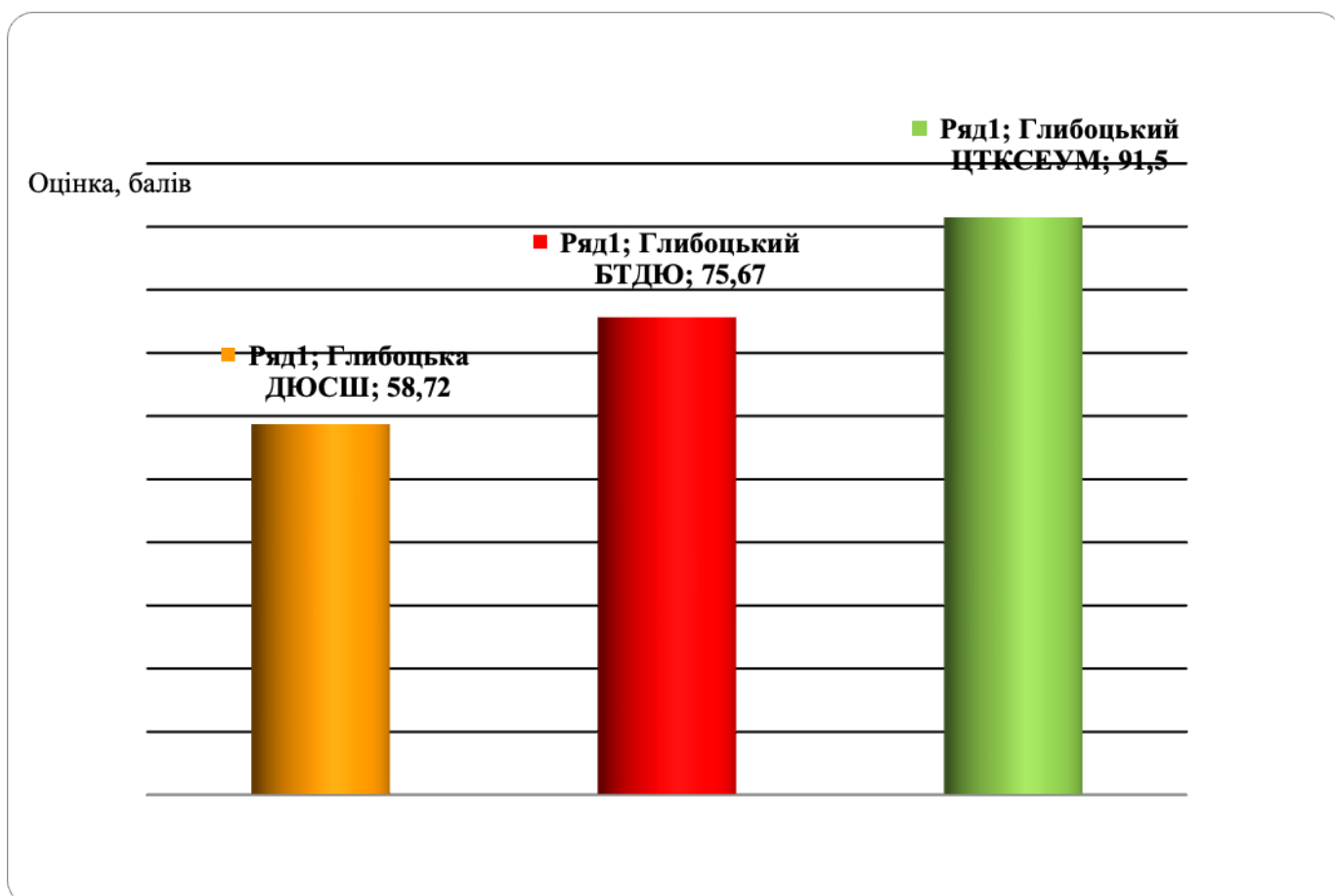
мистецтва. Загалом у районі позашкільну освіту здобувають 2868 дітей, найбільше у БТДЮ, дещо менше у ЦТКЕУМ і найменше у ДЮСШ. (Рис. 6). [4]

Рис. 6 Динаміка кількості гуртківців позашкільних навчальних закладів

Управління освіти Глибоцької ТГ провело акредитаційну експертизу всіх трьох позашкільних навчальних закладів району. За результатами акредитаційної експертизи експертна комісія встановила, що стан Глибоцького БТДЮ, організація всіх ланок навчально-виховного процесу та результати його діяльності відповідають високому рівню - 91,5 бала, Глибоцького БТДЮ - також високому рівню - 75,7 бала та Глибоцької ДЮСШ - задовільному рівню - 58,72 бала. Наступні школи були визначені як такі, що мають задовільний рівень. (Рис. 7).

Рис. 7 Результати атестаційної експертизи позашкільних навчальних закладів Глибоцької ТГ

Висновки до розділу 3

Позашкільна освіта та розвиток учнів Глибоцької ТГ відбувається у трьох позашкільних закладах: Глибоцькому будинку дитячої та юнацької творчості, Глибоцькому центрі туризму, краєзнавства та спортивних екскурсій та Глибоцькій дитячо-юнацькій спортивній школі. дитячо-юнацькій спортивній школі .

Глибоцький центр туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій надає специфічні освітні послуги у сфері позашкільної освіти, туризму, краєзнавства, спорту та рекреації.

Будинок творчості дітей та юнацтва - комплексний позашкільний навчальний заклад, що надає освітні послуги у сферах художньо-естетичного, еколого-натуралістичного, технологічного, декоративно-прикладного та художнього напрямів.

РОЗДІЛ IV. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

4.1 Проблеми розвитку позашкільної освіти

З прийняттям Закону України "Про позашкільну освіту" сфера позашкільної освіти вступила у важливий етап розвитку і рухається до більш якісного статусу.

Базуючись на принципах гуманізму, демократизму, єдності загальнолюдських і національних цінностей, безперервності, різноманітності, варіативності, спонтанності, доступності та практичної спрямованості, позашкільна освіта набуває все більшого значення як для окремої особистості, так і для суспільства в цілому.

Позашкільна освіта переважно здійснюється в позашкільних навчальних закладах. Основним об'єктом навчання і виховання в позашкільних навчальних закладах є конкретна дитина. Навчально-виховний процес у закладах позашкільної освіти орієнтується на бажання дитини та враховує її здібності, інтереси, нахили, психологічні та фізичні особливості, стан здоров'я. Позашкільні навчальні заклади з відсутністю примусу та свободою вибору діяльності є привабливими для дітей різного віку.

Особистісний та індивідуальний підхід реалізується на практиці, а не в намірі чи принципі.

Створення умов для забезпечення змістовного дозвілля дітей є особливо важливим у зв'язку з неконтрольованим зростанням інформаційних продуктів агресивної спрямованості та низької культури.

У навчально-виховному процесі активно використовуються екскурсії. Екскурсії дозволяють учням безпосередньо контактувати з природними об'єктами, територіями та компонентами природи, набувати практичних знань про екологічний стан місцевості, досліджувати рослинний і тваринний світ, брати участь у практичній природоохоронній діяльності [18].

Одним із найефективніших напрямів позашкільної освіти, який може поєднати виховання і розвиток дітей та молоді, є дитячо-юнацький туризм і краєзнавство.

Туризм і краєзнавство дають унікальну можливість побачити на власні очі красу рідного краю, ознайомитися з історією, культурою і традиціями свого народу, фізично і морально загартуватися. Для дитини кожна подорож - це своєрідне відкриття, можливість зрозуміти, що ховається за звичним для неї поняттям "Батьківщина". Допомогати дітям робити такі відкриття - головна мета працівників Центру, туристично-краєзнавчого, екскурсійного та спортивного центру учнівської молоді, завдяки якому дитячо-юнацький туризм став одним з найпопулярніших видів дозвілля. Він став одним з найпопулярніших видів діяльності.

Також зростає інтерес до позашкільної освіти учнів та студентів.

Слід зазначити, що діяльність гуртків та інших творчих об'єднань все більше інтегрує різні дисципліни, а також широко впроваджуються відповідні навчальні програми. Багато дитячих творчих колективів об'єднують різноманітні жанри [13].

Позашкільні навчальні заклади виконують не тільки важливу освітню функцію, а й здійснюють широку соціальну діяльність.

Навчально-виховний процес у позашкільних навчальних закладах відбувається безпосередньо через спілкування. Педагогіка співробітництва є домінуючою у взаємовідносинах між педагогом і вихованцем. Джерелом дисципліни є не вчитель, а справа, незалежно від її авторитету. Дитина стає центром професійної уваги вчителя, а вчитель допомагає дитині знайти своє місце.

Однак аналіз поточної ситуації показує, що існує низка проблем, які ще не вирішені.

Актуальними залишаються такі питання, як регулювання системи позашкільної освіти, науково-методичне та кадрове забезпечення, соціальний захист учасників навчально-виховного процесу, але найсерйознішими є фінансове та матеріально-технічне забезпечення.

Ситуація ускладнюється відсутністю програмно-методичної підтримки позашкільних закладів для досягнення ними достатнього рівня діяльності. Потребує прискорення розробка типових навчальних планів і програм для клубів, гуртків та інших творчих об'єднань. Практично не видається методична література, посібники та підручники. Відсутність фінансування обмежує можливості видання.

Важливу роль у забезпеченні якості позашкільної освіти відіграють педагогічні працівники позашкільних закладів. Саме від їхнього досвіду та компетентності залежить, чи відвідують діти навчальні заклади та чи залишаються в них.

Проблема кадрового забезпечення закладів позашкільної освіти в системі МОН у найближчі роки стане надзвичайно гострою. Перш за все, йдеться про непрестижність професії педагога позашкільної освіти. Іншою важливою проблемою є відсутність системи підготовки кадрів для позашкільної освіти.

Таблиця 3

Проблеми розвитку позашкільної освіти

№	Проблема	Шляхи розв'язання
Державний рівень		
1.	Удосконалення нормативно-правового забезпечення	Розроблення нової державної Концепції позашкільної освіти та виховання Примітка: останню було ухвалено рішенням колегії МОН України від 25.12.1997 р., протокол 16/3-8)
		Унесення змін і доповнень до Закону України «Про позашкільну освіту»
		Оновлення Положення про позашкільний навчальний заклад Примітка: останнє було ухвалено Постановою КМ України від 06.05.2001 №433)
		Оптимізація Типового штатного розпису позашкільних навчальних закладів: урахування організаційно-координаційної функції закладів обласного підпорядкування
2	Підвищення статусу педагогів позашкільного	Приведення у відповідність рівня заробітної плати, збільшення тривалості відпустки
		Уведення кваліфікаційних категорій для всіх

	навчального закладу	педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів
3	Централізація управління позашкільною освітою	Започаткування роботи всеукраїнської методико-координаційної ради позашкільної освіти з метою узгодження планів проведення всеукраїнських заходів, розв'язання актуальних організаційних і методико-технологічних проблем позашкільної освіти
		Розроблення та впровадження грантової системи реалізації освітньо-соціальних проєктів
4	Інформаційне забезпечення	Започаткування роботи державного телеканалу для дітей і юнацтва (Зміст діяльності: навчальні телепрограми, програми регіональних дитячих телестудій, трансляція всеукраїнських заходів для дітей та юнацтва, записи спектаклів дитячих театрів, спортивних заходів тощо)
		Фінансування профільних фахових видань
5	Покращення матеріально-технічного забезпечення	Уключення позашкільних навчальних закладів до Державних цільових програм «Шкільний автобус», «Комп'ютеризація загальноосвітніх навчальних закладів»
Регіональний рівень		
1	Збереження та розвиток мережі позашкільних навчальних закладів (мета: збільшення % охоплення дітей та	Відновлення роботи кімнат за місцем проживання для організації роботи клубів за інтересами, учнівських творчих об'єднань
		Започаткування роботи пересувних позашкільних навчальних закладів (мета: забезпечення права сільських дітей і молоді на якісну позашкільну освіту)
		Започаткування навчально-виховної роботи за

	учнівської молоді позашкільною освітою)	ліцензованими освітніми напрямами (початкова профтехосвіта, комп'ютерна підготовка, підготовка до навчання у ВНЗ тощо)
		Передача позашкільним навчальним закладам годин, передбачених на гурткову роботу в загальноосвітніх навчальних закладах
2	Забезпечення доступу до електронного інформаційно-комунікаційного простору	Забезпечення закладів комп'ютерними класами Підключення до мережі Інтернет (мета: впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій)
3	Транспортне забезпечення	Узгодження питання щодо залучення шкільних автобусів для підвезення сільських школярів у вихідні та канікулярні дні до позашкільних навчальних закладів районних центрів
4	Науково-методичне забезпечення	Започаткування роботи науково-методичної лабораторії позашкільної освіти обласних ПНЗ Співпраця з інститутами НАНП України (залучення педколективів до дослідно-експериментальної роботи за актуальними напрямами розвитку позашкільної освіти) Ліцензування інформаційно-методичного видань обласних ПНЗ
5	Підвищення статусу педагогів позашкільного навчального закладу	Упровадження регіональних відзнак для педагогів, які зробили значний внесок у розвиток позашкільної освіти регіону

6	Кадрове забезпечення	Підготовка спеціалістів для позашкільних навчальних закладів (туризм, краєзнавство, вокал, хореографія, журналістика, екологія, натуралістична творчість)
---	----------------------	---

Ці проблеми притаманні й позашкільним навчальним закладам досліджуваного регіону. Однак найбільш серйозними проблемами є матеріально-технічне забезпечення, покращення матеріально-технічної бази, розширення напрямів діяльності, розширення кола учасників навчально-виховного процесу, забезпечення кваліфікованими педагогічними кадрами, співпраця батьківських комітетів та педагогів, транспортне забезпечення закладів позашкільної освіти. [2;3;4]

Повномасштабна агресія російської федерації проти України спричинила низку інших викликів у сфері позашкільної освіти, а саме

1. руйнування та пошкодження приміщень та інфраструктури закладів позашкільної освіти, скорочення фінансування галузі

2. втрата навчально-методичних матеріалів, технічної та методичної бази закладів позашкільної освіти та розграбування майна у разі неможливості евакуації

3. відтік учнів та педагогічних працівників (еміграція за кордон та внутрішні переміщення).

4. необхідність термінового доповнення змісту навчальних програм, які не враховують потреби воєнного та надзвичайного часу. Зокрема, слід врахувати безпекову складову освітнього процесу та програми психологічної та психосоціальної підтримки.

5. необхідність залучення практикуючих психологів для надання психологічної підтримки дітям та працівникам, які постраждали внаслідок бойових дій та перебувають у стресовому стані внаслідок переселення

6. низький рівень охоплення дітей та молоді з особливими освітніми потребами позашкільною освітою, недостатня кількість відповідних фахівців та неналежний доступ до приміщень закладів

7. відсутність притулків або бомбосховищ у більшості закладів позашкільної освіти, що перешкоджає переходу до офлайн-навчання

8. необхідність оновлення підходів до впровадження системи національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді та формування нових українців, які діють на основі національних та європейських цінностей.

4.2 Перспективи діяльності позашкільних освітніх навчальних закладів

Основні завдання розвитку позашкільної освіти в короткостроковому періоді:

1. відновлення інфраструктури закладів позашкільної освіти, організація освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти з урахуванням факторів місцезнаходження та спроможності закладів надавати освітні послуги в умовах воєнного стану: висока частка внутрішньо переміщених осіб, ЗНЗ у районах, значно віддалених від зон бойових дій, ЗНЗ у районах, відносно віддалених від зон бойових дій, на звільнених територіях НЗ у ВПО, НЗ у зоні бойових дій (прифронтовій зоні), НЗ на тимчасово окупованих територіях.

2. звернутися за міжнародною допомогою для відновлення навчально-матеріальної, технічної та методичної бази позашкільних закладів, поповнення їхнього майна

3. вжити заходів щодо збереження зв'язків між позашкільними навчальними закладами та вихованцями і педагогічними працівниками

4. уточнити зміст навчальних програм з урахуванням потреб воєнного часу, елементів безпеки в освітньому процесі, програм психологічної та психосоціальної підтримки тощо

5. залучити практикуючих психологів для вирішення питання надання психолого-педагогічної підтримки учасникам освітнього процесу, які отримали психологічну травму внаслідок військових дій та пережили стрес від переселення

6. розширити кількість вихованців позашкільної освіти, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами

7. розробити системи безпеки для позашкільної освіти та побудувати притулки/бомбосховища

8. посилити національне та військово-патріотичне виховання учнівської та студентської молоді з метою формування у них ціннісного ставлення до своєї Батьківщини, нації та етнічної групи,

Основні проблеми розвитку позашкільної освіти у післявоєнний період:

1. відновлення мережі закладів позашкільної освіти, які дотримуються принципів доступності, безбар'єрності та безпеки учасників освітнього процесу

2. створення креативного освітнього середовища та розвиток навчально-методичного і технічного забезпечення позашкільної освіти відповідно до сучасних вимог.

3. оновлення змісту позашкільної освіти відповідно до потреб учнівської молоді повоєнного часу та забезпечення контексту інтеграції позашкільної освіти в європейський освітній простір.

4. цінності українського народу, його історико-культурну спадщину і традиції, гуманізм, соціальну захищеність, демократію, свободу, толерантність, вдумливість, відповідальність за природу як національне багатство, здоровий спосіб життя, готовність до змін, обов'язок захищати незалежність України, повагу до культурної та територіальної цілісності України.

4. розробити комплексні заходи щодо кадрового забезпечення позашкільної освіти. Оновити програми підвищення кваліфікації працівників позашкільної освіти / навчальні програми для учнів за програмами позашкільної освіти відповідно до стандартів ЄС.

Для подальшого розвитку позашкільної освіти у Глибоцькій ТГ важливо, щоб відділ освіти та відповідальні за заклади позашкільної освіти працювали у наступних пріоритетних напрямках:

1. створення додаткових можливостей для психічного, інтелектуального та фізичного розвитку учнів шляхом розширення мережі гуртків, секцій, клубів та інших творчих об'єднань, особливо в сільській місцевості, або створення нових закладів

2. створити умови для змістовного дозвілля. З цією метою слід вжити заходів щодо підтримки діяльності позашкільних навчальних закладів, які є центрами виховної та організаційної роботи в районі.

3. забезпечити якісну позашкільну освіту. Зміцнювати, модернізувати та розвивати навчально-методичну і матеріально-технічну базу шляхом покращення ресурсного забезпечення закладів позашкільної освіти за рахунок збільшення позабюджетних надходжень, раціонального використання бюджетних коштів та створення піклувальних рад при закладах позашкільної освіти.

4. ще одним важливим завданням є виявлення, розвиток та підтримка талановитих вихованців, які формуватимуть еліту майбутнього. Заклади позашкільної освіти відіграють дедалі важливішу роль у допомозі дітям та молоді реалізувати свій потенціал, самореалізуватися, самовизначитися та визначити своє місце в житті.

5. існує потреба в удосконаленні забезпечення закладів позашкільної освіти науково-методичними матеріалами, організації та координації організаційно-методичного супроводу їх діяльності за основними напрямками позашкільної освіти

6. здійснювати обмін і співпрацю між закладами позашкільної освіти та закладами загальної і професійно-технічної освіти, установами та державними органами відповідно до потреб суспільства та вимог часу

7. вжити заходів щодо налагодження системи обміну інформацією з міжнародними організаціями з питань позашкільної освіти

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було зроблено такі висновки:

1. Позашкільна освіта є складовою системи безперервної освіти, визначеної Конституцією України, Законами України "Про освіту" та "Про позашкільну освіту", спрямованої на розвиток здібностей і талантів вихованців, учнівської та студентської молоді, задоволення їхніх інтересів, духовних запитів і професійного визначення. Освіта в позашкільних закладах здійснюється за такими напрямками: соціокультурний, художньо-естетичний, дослідницько-експериментальний, еколого-натуралістичний, туристсько-краєзнавчий (у тому числі активна участь у туристсько-краєзнавчій діяльності), фізкультурно-оздоровчий, військово-патріотичний, дозвілля та відпочинку.

2. До структури позашкільної освіти входять: позашкільні навчальні заклади, інші навчальні заклади як центри позашкільної освіти в позаурочний та позанавчальний час, гуртки, клуби, клуби за інтересами, культурно-просвітницькі, спортивно-оздоровчі, науково-дослідницькі об'єднання на базі загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типу і форми власності, клуби та об'єднання, культурно-освітні, фізкультурно-оздоровчі, спортивні та інші навчальні заклади, установи, різноманітні фонди, асоціації та організації за місцем проживання

3. З початком активного військового вторгнення на територію України питаннями організації позашкільної освіти в умовах воєнного стану займається Міністерство освіти і науки України. Позашкільна освіта відіграє важливу роль у забезпеченні психологічної рівноваги дітей, розвитку їхніх творчих здібностей, розширенні та поглибленні знань, організації змістовного дозвілля у вільний час. З цією метою заклади позашкільної освіти в усіх регіонах України активно охоплюють школярів, створюючи всі можливі умови для позашкільної освіти дітей в умовах воєнного стану та їхніх родин, особливо тих дітей, умови життя яких були ускладнені війною.

Згідно з офіційною статистикою, станом на 1 січня 2022 року в системі МОН функціонувало 1 263 заклади позашкільної освіти: 998 спеціалізованих закладів та

265 закладів позашкільної освіти. У системі працювало близько 64 000 гуртків, які відвідували 1 015 000 дітей та працювали близько 31 000 педагогів.

З початку війни в Україні було зруйновано дев'ять позашкільних закладів та пошкоджено 50 навчальних закладів.

4. Позашкільна освіта та розвиток учнів Глибоцької громади відбувається у трьох позашкільних закладах: Глибоцькому центрі туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді, Глибоцькому будинку творчості дітей та юнацтва та Глибоцькій дитячо-юнацькій спортивній школі. дитячо-юнацька спортивна школа .

5. Центр дитячої та юнацької творчості надає позашкільну освіту в галузі туризму, краєзнавства, спорту та відпочинку. Наразі в центрі працюють 43 творчі об'єднання за 16 напрямками туризму, краєзнавства, туристсько-краєзнавчої та спортивно-оздоровчої роботи. Ці гуртки працюють на базі 29 навчальних закладів району (83% шкіл I-II та I-III ступенів). Ефективна робота Глибоцького центру туризму і краєзнавства призвела до того, що Глибоцька ТГ 19 років поспіль займає перше місце в області в галузі туризму і краєзнавства.

Глибоцький будинок творчості дітей та юнацтва ("Глибоцький будинок творчості дітей та юнацтва") є загальноосвітнім позашкільним закладом, в якому навчається 1 200 учнів. Він здійснює освітню діяльність у художньо-естетичному, еколого-натуралістичному, технічному, декоративно-ужитковому та прикладному напрямках: 68 гуртків працюють у 26 школах району, 11 - у ЦДЮТ та три - у двох дитячих садочках. Вихованці ЦДЮТ неодноразово перемагали та займали призові місця в районних конкурсах. Вони неодноразово перемагали в обласних та національних олімпіадах, конкурсах та фестивалях. Дитячо-юнацька спортивна школа здійснює освітню діяльність у сфері фізичної культури та здоров'я. Наразі у Глибоцькій ДЮСШ працює сім відділень та 514 вихованців з легкої атлетики, дзюдо, футболу, баскетболу, волейболу, настільного тенісу та гандболу. Школа має юрисдикцію над п'ятьма сільськими школами, двома міськими школами та Глибоцьким професійно-технічним училищем. На початок цього навчального року в школі працювало 13 вчителів, що становить 90% від необхідної кількості. Сім (53,8%) вчителів мають вищу освіту.

б. Основними проблемами, які спостерігаються в закладах позашкільної освіти досліджуваного району, є: проблеми з матеріально-технічним забезпеченням, покращення матеріально-технічної бази, розширення напрямів діяльності, розширення кола учасників навчально-виховного процесу, забезпечення кваліфікованими педагогічними кадрами, співпраця між батьківськими комітетами та педагогами, транспортне забезпечення закладів позашкільної освіти.

Перспективними напрямками діяльності позашкільних закладів є: створення додаткових можливостей для розвитку вихованців шляхом розширення мережі гуртків; забезпечення змістовного дозвілля; забезпечення якісної позашкільної освіти через співпрацю з вищими навчальними закладами, які надають освітні послуги для роботи з дітьми; підтримка талановитих вихованців; а також налагодження системи обміну інформацією з міжнародними організаціями з питань позашкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: Підручник. К.: Либідь, 2006. 420с.
2. Атестаційні матеріали Глибоцького БТДЮ. Глибока, 2012.
3. Атестаційні матеріали Глибоцького ЦТКСЕУМ. Глибока, 2018.
4. Атестаційні матеріали Глибоцької ДЮСШ. Глибока, 2022.
5. Берека В.Є. Соціально-педагогічні основи розвитку позашкільної освіти в Україні (1957 -2000 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2001. 24 с.
6. Биковська О.В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2008. 42 с.
7. Гудовсек. О. Роль педагога позашкільної освіти в естетичному вихованні школярів. Нова пед. думка. 2009. № 3. С. 96–98.
8. Державна атестація позашкільних навчальних закладів : метод. рек. для керівників. Луган. обл. ін-т післядиплом. пед. Освіти. 2010. 95 с.
9. Євген Красняков. Перспективи розвитку позашкільної освіти в контексті вдосконалення механізму її фінансування. Віче. Київ, 2012. Вип.4.
10. Звіт 5 - ФК. Глибоцька ДЮСШ. 2020.
11. Ковбасенко Л. І. Організаційно-педагогічні основи діяльності сучасного позашкільного навчального закладу : методичний посібник . К., 2000. 53 с.
12. Ковбасенко. Л Сторінками історії позашкільної освіти в Україні. Позашкілля. 2009. Верес. (№ 9). С. 6–10.
13. Ланевська. В. Є. Моніторинг у позашкільному закладі як провідна форма контролю якості освіти. Позашкіл. освіта. 2011. № 3. С. 6–8.
14. Липецький. О. П. Педагогічні ідеї Софії Русової у контексті розвитку позашкільної освіти в Україні. Просвітницька діяльність Софії Русової : зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. держ. ун-ту. Серія соціально-педагогічна. МОН України, Кам'янець-Поділ. держ. ун-т. Кам'янець-Подільський, 2007. Вип. 5, т. 2. С. 139–144. Бібліогр.: с. 144.

15. Липецький. О. Формування соціальної компетентності учнів технічних гуртків. Позашкілля. 2011. Трав. (№ 5). С. 12–13.
16. Литовченко. О. В. Виховання соціально компетентної особистості в позашкільному навчальному закладі. Шлях освіти. 2009. № 4. С. 28–31.
17. Перепелиця. О. В. [редкол. : П. Ю. Саух (голов. ред.) та ін.]. Історичні нариси форм і методів освіти в позашкільних навчальних закладах. Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка (Серія "Педагогічні науки"). Житомир: ЖДУ, 2010 . Вип. 49. С. 106-110
18. Позашкільна освіта: історичні поступи та здобутки : матеріали доповідей та виступів Всеукраїнської педагогічної конф., 2-3 грудня 2008 р. М-во освіти і науки України, Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, І-т проблем виховання АПН України. К:АВЕРС, 2008. 308 с.
19. Позашкільні навчальні заклади Чернівецької області: каталог [Упор. та ред. : Старовойт П.С.]. Чернівці: Редакційно-видавничий центр, 2013.
20. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 No 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>.
21. Про організацію освітнього процесу : лист Міністерства освіти і науки України від 06.03.2022 No 1/3371-22. URL: https://hoippo.km.ua/wp-content/uploads/2022/03/LaterMON_06_03_22_org_osvit_procesu.pdf.
22. Про забезпечення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти під час дії воєнного стану : лист Міністерства освіти і науки України від 18.03.2022
23. No 1/3544-22. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/04/27/lyst-mon-vid-18-03-2022-1-3544-22-pro-zabezpechennia-osvitn-oho-protsesu-v-zakladakh-pozashkil-noi-osvity-pid-chas-dii-voiennoho-stanu/>.
24. Лист Міністерства освіти і науки України від 19.03.2022 No 01/3556-22 [Щодо переходу на обслуговування до органів Казначейства за новою адресою закладів освіти, які вимушені змінити місце розташування]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/zakladam-osviti-ustanovam-yaki-vimusheni-zminiti-misce-roztashuvannya-u->

zvyazku-provedennyam-v-miscyah-yih-roztashuvannya-bojovih-dij-abo-timchasovoyu-okupaciyeyu-teritoriyi-ukrayini-neobhidno-perejti-na-obslugovuvannya.

25. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 No 1/3737-22. URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/2022/Vykhovna.robota/30.03.22/Lyst.MON-1.3737-22.vid.29.](https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/2022/Vykhovna.robota/30.03.22/Lyst.MON-1.3737-22.vid.29.03.2022-Pro.zabezp.psykholoh.suprovodu.uchasn.osv.protsesu.pdf)

03.2022-Pro.zabezp.psykholoh.suprovodu.uchasn.osv.protsesu.pdf.

26. Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» : лист Міністерства освіти і науки України від 04.04.2022 No 1/3877-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-persha-psihologichna-dopomoga-algoritm-dij>.

27. Про організацію роботи закладів позашкільної освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 14.04.2022 No 1/4142-22. URL: https://drive.google.com/file/d/1St7hbHJhhizyNG_qX0Eрme5fjZT0PLLe/view.

28. Про організацію освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти у 2022-2023 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 27.07.2022 No 1/8507-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnoyi-diyalnosti-v-zakladah-pozashkilnoyi-osviti-u-20222023-navchalnomu-roci>.

29. Про перенесення проведення III етапу Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості» : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.04.2022 No 385. URL: <https://drive.google.com/file/d/1QJYzMnNiQr8nQxBNd3sAIKdii01nDB6b/view>.

30. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 04.11.2021 No 1173 : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.05.2022 No 487-22. URL: <https://man-squidex-t2djr.ondigitalocean.app/api/assets/man/3e26facf-3da7-4c4e-bb84-4b77ca3521bf/konkurs-zahist-2022-zmini-do-nakazu-mon-compressed.pdf?version=0>.

31. Про затвердження результатів проведення Всеукраїнського конкурсу рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів системи освіти у 2021 році : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.05.2022 No 488. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/02/nakaz-mon-vid-26-05-2022-488-pro-zatverd>

zhennia-rezul-tativ-provedennia-vseukrains-koho-konkursu-rukopysiv-navchal-noi-literatury-dlia-pozashkil-nykh-navchal-nykh-zakladiv-systemy-osvity-u-2021-rotsi/.

32. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта та виховання у векторах сучасного розвитку. Освіта та педагогічна наука. 2009. № 3 (158). С. 5 – 10.

33. Пустовіт Г. П. Теоретичні засади і методичні підходи щодо формування творчої особистості в позашкільних навчальних закладах. Теоретико-методичні основи творчої особистості в умовах позашкільних навчальних закладів : зб. мат. наук.-практ. конф. К., 2006. С. 38–69.

34. Пустовіт. Г. П. Інтерактивні методи навчання і виховання в позашкільному навчальному закладі : (сутність інтерактив. методів навчання і виховання). Обдар. дитина. 2010. № 7. С. 43–51.

35. Суцценко Т.І. Позашкільна педагогіка : навч. посібн. К. : ІСДО. 1996. 144 с.

36. Теорія і практика освіти обдарованих учнів у літній період: зб. матеріалів семінару-практикуму керівників та методистів всеукраїнських літніх профільних шкіл (5-8 червня 2012р.). М-во освіти і науки, молоді та спорту України, НАН Україна, Національний центр «МАН України», Інститут обдарованої дитини НАПН України. К: ТОВ «Праймдрук», 2012. 148 с.

37. Тихенко Л. В. Національне виховання особистості у процесі пошуково-дослідницької роботи. Позашкільна освіта та виховання. Науково-методичний журнал. 2007. № 2. С. 26-30.

38. Тихенко Л. В. Національне виховання та формування світоглядної свідомості творчої особистості засобами пошуково-дослідницької роботи туристсько-краєзнавчого напрямку. З досвіду Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю. Імідж сучасного педагога. 2008. № 1 (2). С. 83-87.

39. Тихенко Л. В. Розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді засобами пошуково-дослідницької діяльності в умовах позашкільних навчальних закладів. Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Глухів : ГДПУ, 2007. С. 138-143. (Серія "Педагогічні науки". Випуск 10).

40. Тихенко Л.В., Л.М. Бондар, Т.М. Кречотіна, Н.В. Перепелиця, Н.Ю. Сидоренко Інноваційні процеси в системі позашкільної освіти України: матеріали діяльності науково-методичної лабораторії Сумського ОЦПО та РТМ.. Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. Суми, 2013. Вип.3. С. 5-21
41. Тихенко Л.В, Л.М.Бондар, Т.М.Кречотіна, Н.В.Перепелиця, Н.Ю.Сидоренко. Теоретико-методологічні та організаційно-технологічні аспекти розвитку позашкільної освіти в Україні: аналіз процесів розвитку: матеріали діяльності науково-методичної лабораторії Сумського ОЦПО та РТМ. Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. Суми, 2013. Вип.1. С. 7-24.
42. Тихенко Л.В. , Л.М.Бондар, Т.М. Кречотіна, Н.В.Перепелиця. Сучасні підходи до організації позакласної, позашкільної та позааудиторної роботи в навчальних закладах.Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. Суми, 2011. Вип.4. С. 3-6.
43. Глибоцький ЦТКСЕУМ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sites.google.com/site/dtmeridian/>
44. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
45. Закон України «Про позашкільну освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>
46. Концепція позашкільної освіти та виховання. Затверджено колегією Міністерства освіти України. Протокол № 16.3-8 від 25 грудня 1996 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zorit.at.ua/load/0-0-0-34-20>
47. Наказ МОН «Про затвердження орієнтовних критеріїв оцінки діяльності позашкільних навчальних закладів» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/36251/>
48. Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і положення про позашкільний навчальний заклад: постанова КМУ від 06.05.2001 р. N 433. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-%D0%BF>

49. Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах: наказ МОН N 563 від 01.08.2001 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0969-01>

50. Науменко Р.А. Позашкільна освіта в Україні та в країнах Європи: порівняльний аспект [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbuiv.gov.ua/e-journals/Dutp/2006-2/txts/GALUZEVE%5C06nraera.pdf>

51. Управління освіти Глибоцької райдержадміністрації [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://glibosvit.ucoz.ua/>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

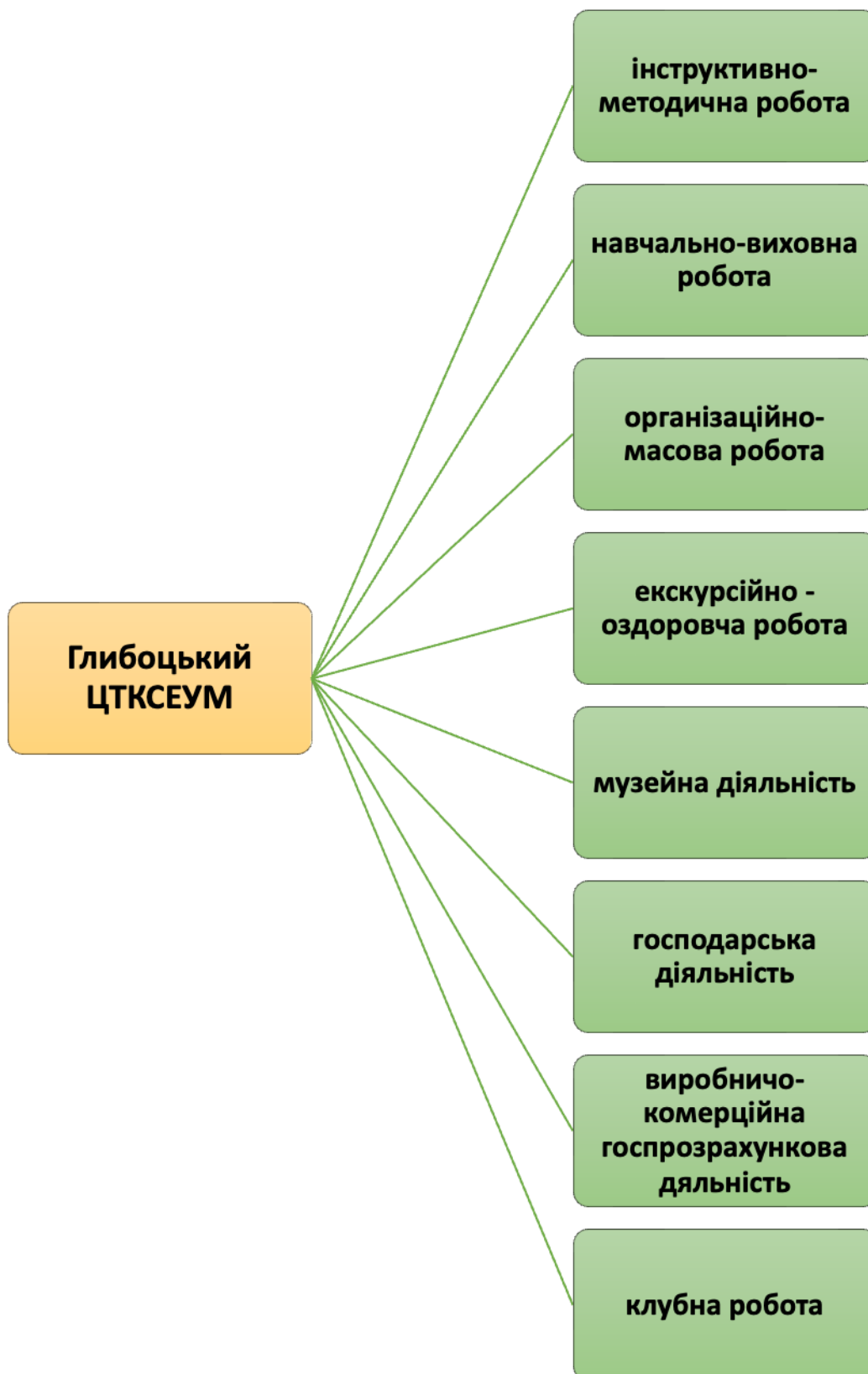
Глибоцький ЦТКСЕУМ

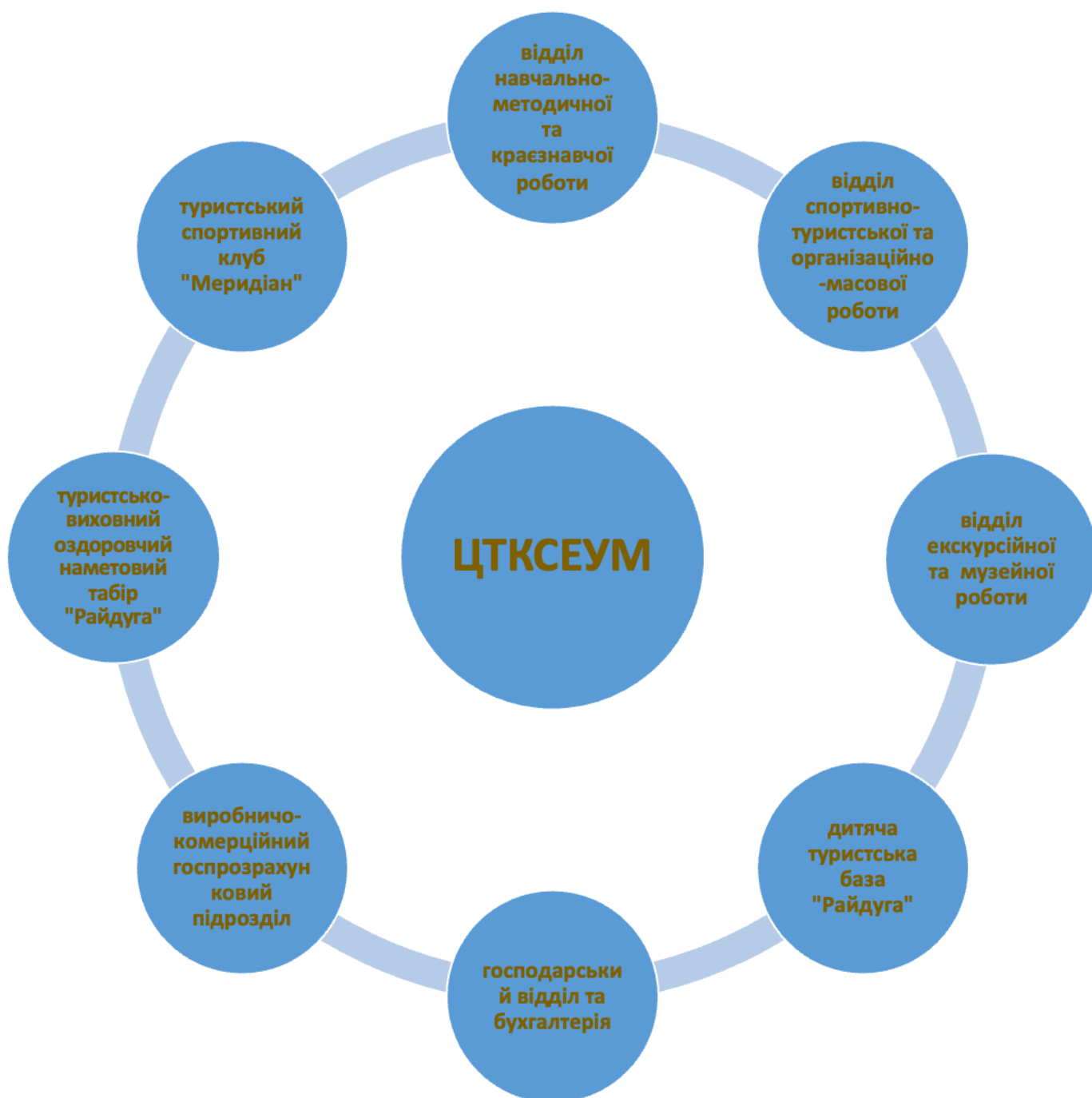
Педагогічний колектив Глибоцького центру туризму і краєзнавства

Напрямки роботи Глибоцького ЦТКСЕУМ

Структура Глибоцького ЦТКСЕУМ

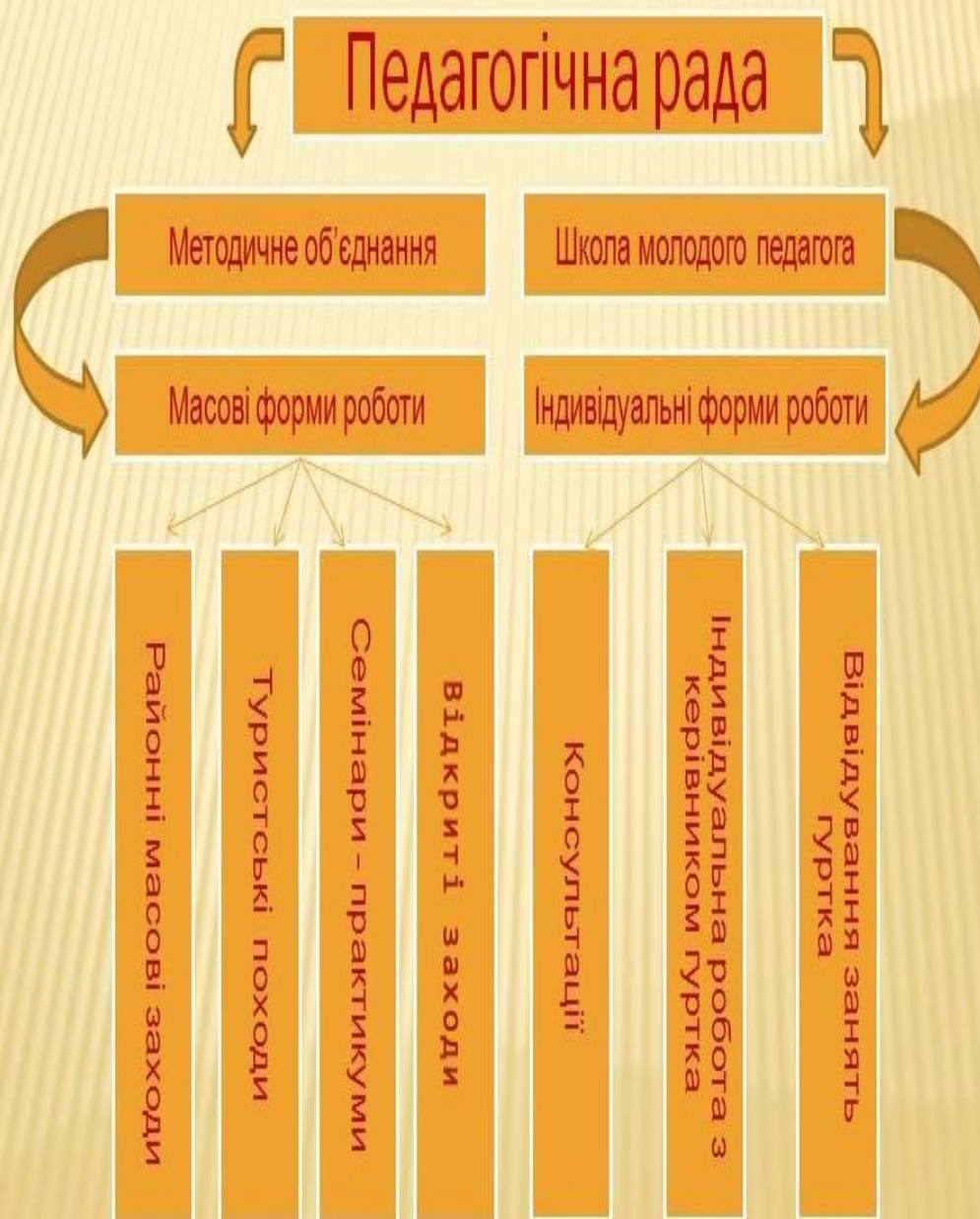

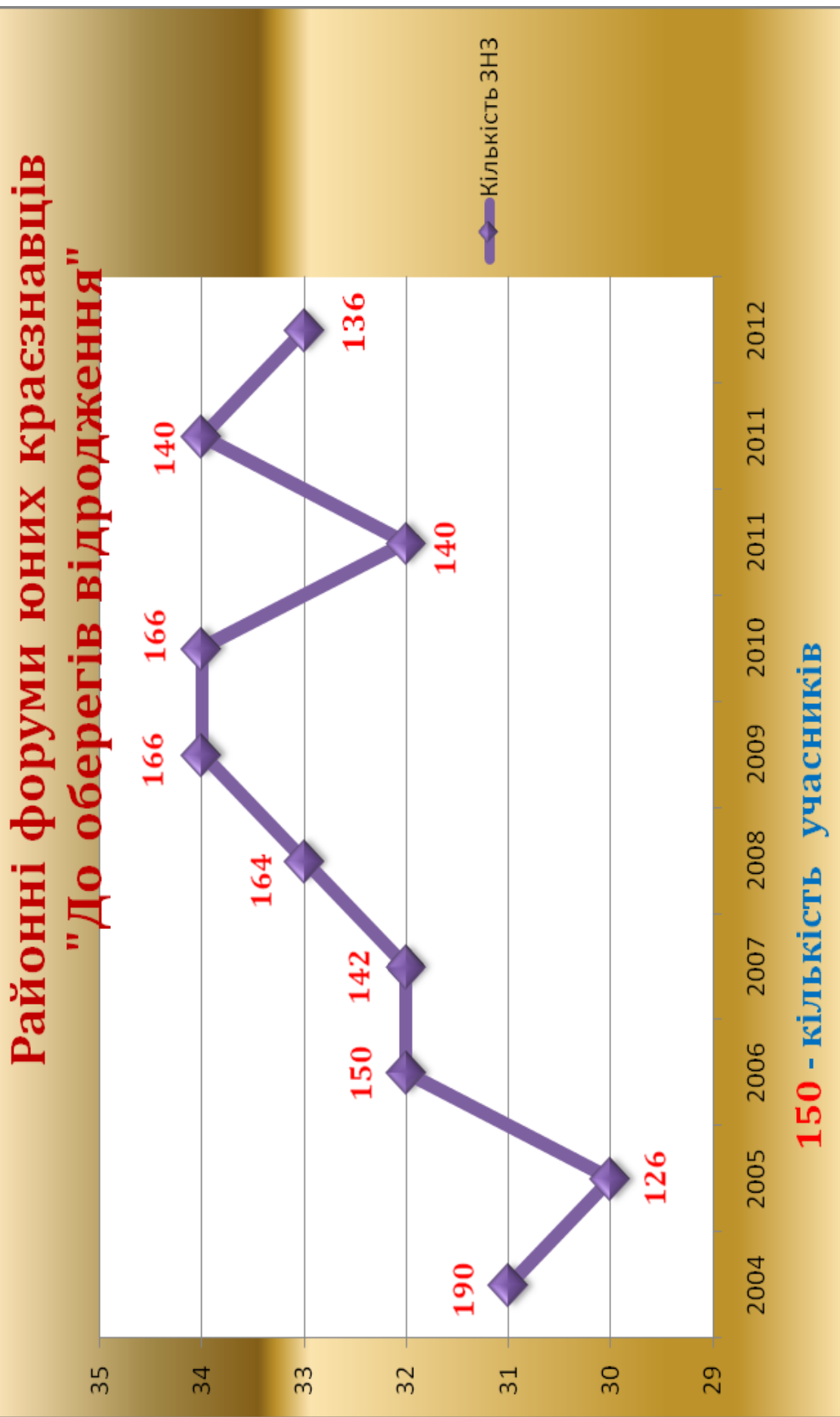
Профільний пересувний туристсько-виховний оздоровчий наметовий табір
«Райдуга»

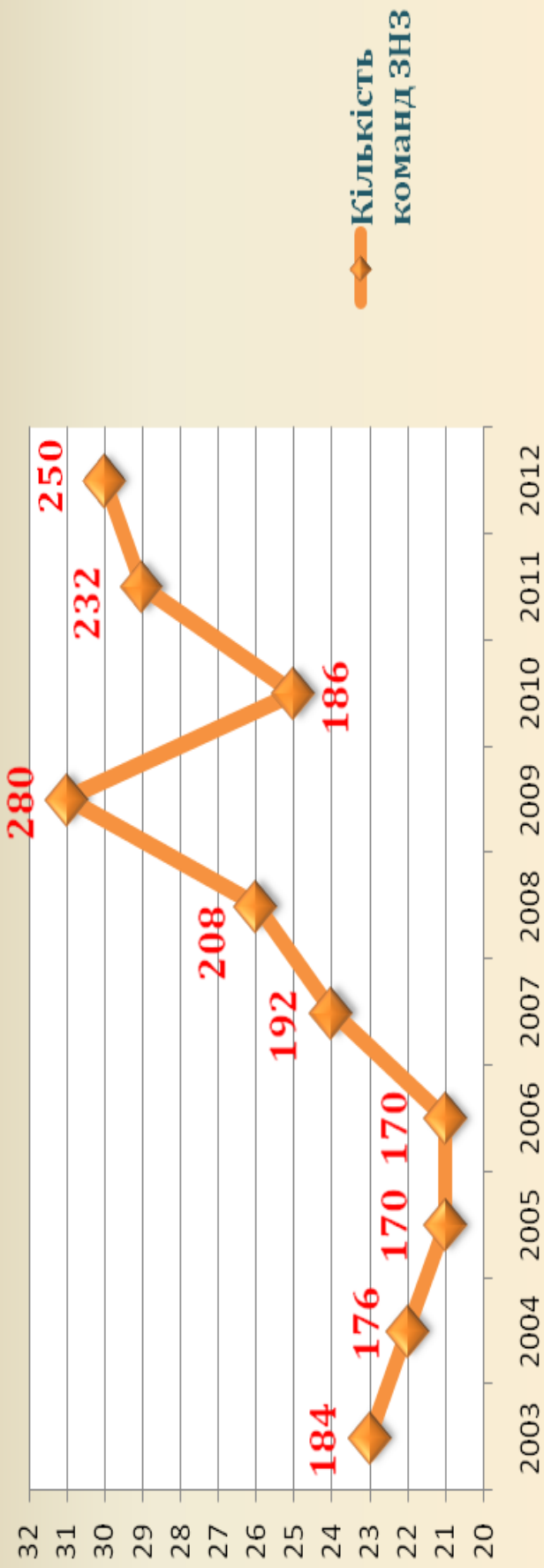

СТРУКТУРА МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ГЛИБОЦЬКОГО ЦЕНТРУ ТУРИЗМУ ТА КРАЄЗНАВСТВА

Чемпіонати Глибоцького району з пішохідного туризму в залік шкільної спартакіади

174 - кількість учасників

Гурткові заняття Глибоцького БТДЮ

ДОДАТОК Ж

Команда Глибоцької ДЮСШ на Чемпіонаті області з дзюдо

**Результативність участі у конкурсах, фестивалях, виставках, змаганнях
Глибоцьким БТДЮ за 2022/2023 н.р.**

Районні заходи (всього 29):		
Гран-прі	7	(з них вихованцями 5)
I місце	132	(з них вихованцями 56)
II місце	169	(з них вихованцями 38)
III місце	192	(з них вихованцями 31)
Обласні заходи (всього 39):		
Гран-прі	1	(з них вихованцями 1)
Переможець	11	(з них вихованцями 2)
I місце	17	(з них вихованцями 11)
II місце	21	(з них вихованцями 14)
III місце	50	(з них вихованцями 20)
Спец-призів	13	(з них вихованцями 5)